

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA ASIJSKÝCH STUDIÍ

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Bohové války v japonském buddhistickém panteonu a jejich vliv na
válečnickou vrstvu**

**Gods of War in the Japanese Buddhist Pantheon and Their Influence on the
Warrior Class**

OLOMOUC 2016, Jakub Válek

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Dita Nymburská, Ph.D.

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2013/2014

Studijní program: Filologie
Forma: Prezenční
Obor/komb.: Japonská filologie (JAPF)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
VÁLEK Jakub	Podvesná IX 6157, Zlín	F12251

TÉMA ČESKY:

Bohové války v buddhistickém panteonu a jejich vliv na japonskou válečnickou vrstvu

TÉMA ANGLICKY:

Gods of war in the buddhist pantheon and their influence on the Japanese warrior class

VEDOUcí PRÁCE:

Mgr. Dita Nymburská, Ph.D. - ASJ

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Ve své práci se zaměřím na náboženský život a zvyklosti japonské válečnické vrstvy, zvláště pozornost hodlám věnovat zejména buddhismu a jeho božstvům války. V první části stručně popíši vznik, historii a rozšiřování buddhismu mezi příslušníky válečnické vrstvy, v další části se zaměřím na to, jak vypadala praxe, takového náboženského uctívání.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

Dumoulin, Heinrich (2005). Zen Buddhism: A History. Volume 2: Japan. World Wisdom Books. ISBN 978-0-941532-90-7

Hall, David Avalon. (1997). "Marishiten: Buddhist Influences on Combative Behavior" in Koryu Bujutsu: Classical Warrior Traditions of Japan. Koryu Books, pp. 87119. ISBN 1-890536-04-0

YAMADA, Patricia. Bodhisattva as Warrior God The Curious Case of Shogun Jiz?. Religions of Japan. 2009, č. 34. Dostupné z: http://www.japanese-religions.jp/publications/assets/JR34%201_a_Yamada.pdf

Kazuo Kasahara (ed.): A History of Japanese Religion. Kosei Publishing Co., 2001

Podpis studenta:

Datum:

Podpis vedoucího práce:

Datum:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a uvedl veškeré použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne 4. 5. 2016.

Podpis.....

Anotace

Tato práce se zabývá představením čtveřice bohů války v Japonském buddhistickém panteonu a popisem jejich vlivu na japonskou válečnickou vrstvu. První část práce je věnována stručnému shrnutí historie japonského buddhismu a vysvětlení pojmů zenový buddhismus, ezoterický buddhismus a šugendó. Následuje představení jednotlivých bohů, popis vývoje jejich kultu a vztahu k válečnické vrstvě. Závěr práce obsahuje shrnutí působení buddhistických bohů války v Japonsku, srovnání v čem se tato božstva liší a v čem si jsou naopak podobná a také zhodnocení jejich případného vlivu na válečnickou vrstvu.

Název práce: Bohové války v japonském buddhistickém panteonu a jejich vliv na válečnickou vrstvu.

Počet stran: 49

Počet znaků včetně mezer: 97 933

Počet titulů použité literatury: 29 (Z toho 13 internetových zdrojů)

Klíčová slova: buddhismus v Japonsku, bohové války, válečnická vrstva, Marišiten, Bišamonten, Šógun Džizó, Fudó mjóó.

Na tomto místě bych chtěl poděkovat Mgr. Ditě Nymburské, Ph.D. za její pomoc a rady, které mi věnovala při tvorbě této bakalářské práce. Mé poděkování patří také paní Takajamě Keiko, která mi pomohla s hledáním vhodných zdrojů a také s vyhledáváním informací v knihách psaných klasickou japonštinou.

Obsah

Ediční poznámka	7
Úvod	8
1. Buddhismus v Japonsku	9
1.1. Počátky buddhismu v Japonsku a jeho následný rozkvět	10
1.2. Zenový buddhismus v Japonsku	13
1.3. Ezoterický buddhismus v Japonsku	14
1.4. Šugendó 修験道	15
2. Marišiten 摩利支天	17
2.1. Historický vývoj víry v Marišitena	18
2.2. Marišitenův vliv na válečnickou vrstvu	23
3. Bišamonten 毘沙門天	26
3.1. Historický vývoj víry v Bišamontena	27
3.2. Bišamontenův vliv na válečnickou vrstvu	29
4. Šógun Džizó 將軍地藏	32
4.1. Historický vývoj víry v Šóguna Džizóa	32
4.2. Vliv Šóguna Džizóa na válečnickou vrstvu	35
5. Fudó mjóó 不動明王	38
5.1. Historický vývoj víry ve Fudó mjóóa	38
5.2. Fudó mjóóův vliv na válečnickou vrstvu	40
Závěr	43
Seznam pramenů a literatury	46
Knihy	46
Internetové zdroje	48
Seznam obrázků	49

Ediční poznámka

V textu je u výrazů z japonštiny, čínštiny, korejštiny a sanskrtu použita česká transkripce, pouze u anglicky psané literatury v rámci bibliografických údajů, je použita transkripce anglická. S výjimkou v češtině zdomácnělých výrazů, názvů historických období, buddhistických škol a osobních či místních jmen jsou cizí pojmy kvůli přehlednosti psány kurzívou. Pro snadné dohledání pak mají všechna japonská slova (kromě názvů historických období) při první zmínce v závorce (popřípadě v poznámce pod čarou) uveden i svůj znakový zápis. Při uvádění japonských jmen je dodržováno pořadí japonské, tedy příjmení – osobní jméno.

Úvod

Pokud se v západním světě mluví o japonských bozích války, zmiňuje se většinou šintoistický bůh Hačiman. Kdybychom hledali, jakou víru praktikovali japonští válečníci, nejpravděpodobněji bychom zjistili, že šlo o zenový buddhismus. Ovšem prací, které by pojednávaly o japonských buddhistických bozích války, je minimální množství a to nejen na Západě, ale i v samotném Japonsku. S buddhismem se totiž často spojuje představa míru a nenásilí. Samotná existence buddhistických bohů války tedy může mnohým znít jako kontradikce. Modlit se k božstvu za úspěch v boji nebo ve válce či přímo s přáním porazit nepřítele, když je zároveň mezi pěti základními buddhistickými pravidly jasně zmíněno pravidlo „nezabíjet a nezraňovat živé tvory“, se zdá velmi zvláštní. Avšak i přes existenci takového pravidla bohové války do buddhistického panteonu opravdu patří. Cílem této práce je představit a popsat právě takovouto čtveřici bohů války, objevující se v japonském buddhismu. Budou představeni bohové Marišiten, Bišamonten, Šógun Džizó a Fudó mjóó. Nejdříve popíšeme japonský buddhismus a jeho historii a následně i buddhismus zenový a ezoterický. Stručně si také vysvětlíme, co je to šugendó. Poté nastíníme vývoj víry v jednotlivá buddhistická božstva války na japonském území a také se podíváme na jejich význam pro válečnickou vrstvu.

Dalším cílem této práce je zjištěné poznatky o vývoji a zvláštностech buddhistických bohů války vzájemně porovnat a vyzorovat rozdíly, popřípadě najít společné body a z toho následně vyvodit důsledky.

Část zdrojů, ze kterých jsou čerpány informace vztahující se k buddhistickým bohům války, tvoří oficiální stránky japonských buddhistických chrámů. Tyto zdroje byly vybrány především kvůli nedostatečné dostupnosti jiných materiálů obsahujících legendy vázané k buddhistickým bohům války.

1. Buddhismus v Japonsku

Pokud bychom hledali rozdíly mezi buddhismem v Japonsku a buddhismem v jiných zemích, bude jednou z prvních věcí, kterých si všimneme, kritika dodržování pěti základních buddhistických pravidel¹, která se japonskému buddhismu dostává. Pro tuto práci je z těchto pravidel důležité zejména pravidlo, které říká „nezabíjet a nezraňovat živé tvory“, ale moderní kritika japonského buddhismu se zaměřuje převážně na porušování pravidla celibátu. V Japonsku v současnosti existuje mnoho buddhistických škol a některé celibát přísně dodržují, ale na druhou stranu je i značné množství škol², které mnichům umožňují vstupovat do manželství a mít vlastní rodiny.³

Další velmi významnou zvláštností japonského buddhismu je jeho úzké propojení s šintoismem. V průběhu japonských dějin sice došlo k několika pokusům tyto dvě náboženství od sebe rozdělit, kdy lze uvést například násilné rozdělení buddhismu od šintoismu (*šinbucu bunri* 神仏分離) v období Meidži (1868–1912), ale jinak se často tyto dvě náboženství v Japonsku doplňují až v překvapivě harmonické symbióze. Pro buddhisty byla šintoistická božstva pouze jinou formou, kterou na sebe brala božstva buddhistická. Zvláštností nejsou ani šintoistické svatyně na pozemcích buddhistických chrámů anebo chování Japonců samotných, kteří často vykonávají svatbu jakožto šintoistický obřad⁴, kdežto naopak pohřeb je již pod taktovkou buddhismu.⁵

Tím se dostáváme k další zvláštnosti japonského buddhismu. Ten je totiž často označován také jako „pohřební buddhismus“, protože se v současnosti mnoho chrámů a jejich mnichů stará o provozování hřbitovů a zařizování pohřbů. Tato orientace na pohřebnické služby se však v japonském buddhismu začala objevovat až od 12. století. Do té doby se k smrti stavěl buddhismus podobně jako šintoismus a považoval ji za přísné tabu. V jiných zemích, kde je buddhismus stále velmi oblíbený, se pohřbům a správě

¹ Nejde o pravidla ve smyslu např. deseti křesťanských přikázání, ale jde spíše o etický kodex, kterého by se správný buddhista měl držet. Pravidla jsou: 1. nezabíjet a nezraňovat živé tvory, 2. nekrást, 3. nevěnovat se nesprávnému sexuálnímu chování, 4. nelhat, 5. neužívat omamné prostředky. Formulace pravidel a jejich výklad se může v jednotlivých buddhistických školách lišit.

² Jedná se zejména o školy buddhismu Čisté země. Například samotný zakladatel školy Džódó šin, mnich Šinran, měl manželku a k tomu pět dětí. V moderním japonském buddhismu se už jedná spíše o individuální volbu jednotlivých mnichů a například chrámy, které jsou spravovány jako rodinný podnik, nejsou nic výjimečného.

³ MATSUO, Kenji. *A History of Japanese Buddhism*. U. K.: Global Oriental, 2007. Str. 6–7.

⁴ Je nutno zmínit, že v současnosti ubývají šintoistické svatby na popularitě a místo nich se oblíbenými stávají svatby v západním stylu.

⁵ MATSUO, Kenji. *A History of Japanese Buddhism*. Str. 14.

hřbitovů buddhistické chrámy nevěnují. Smrt je považována za nečistou a je radno se jí vyhýbat.⁶

Na odlišnosti japonského buddhismu od buddhismu jiných zemí měly samozřejmě vliv především japonské dějiny a je tedy důležité podívat se na hlavní milníky historie japonského buddhismu.

1.1. Počátky buddhismu v Japonsku a jeho následný rozkvět

Nejznámější teorie o oficiálním příchodu buddhismu do Japonska říká, že se tak stalo v roce 538 (ale druhá nejstarší japonská kronika *Nihonšoki*⁷ 日本書紀, sepsaná v roce 720, zmiňuje jako oficiální příchod buddhismu rok 552). Panovník korejského království Pekče poslal japonskému císaři jako dar několik svitků buddhistických sůter a sochu buddhy Šákjamuniho⁸ v naději, že získá vojenskou pomoc Japonska v boji s ostatními korejskými královstvími. Panovník království Pekče ke svým darům přidal i vysvětlení, kde buddhismus doporučoval jako pro stát velmi prospěšné náboženství. Japonci zpočátku k tomuto novému náboženství přistupovali opatrně a některé hlasy byly dokonce proti přijetí buddhismu. Odpůrce v jejich přesvědčení utvrdila i epidemie, která vypukla krátce poté, co byla do Japonska převezena další socha, tentokrát bódhisattvy⁹ Mirokua (*Miroku bosacu* 弥勒菩薩)¹⁰. Tato epidemie byla přisuzována nespokojenosti s buddhismem, kterou projevily místní šintoistická božstva. Socha tedy byla pro utišení hněvu šintoistických bohů zničena. Nicméně ve sporu o přijetí buddhismu nakonec tak jako tak zvítězili příznivci tohoto nového náboženství.¹¹

I přes tyto problémy, s nimiž se buddhismus v Japonsku ve svých počátcích musel potýkat, se toto náboženství brzy stalo velmi populárním a to zejména u císařského rodu a následně i u dvorské šlechty. Svou roli přitom sehrála i rozvinutá kontinentální kultura, se kterou buddhismus do Japonska přišel. Aristokracie obdivovala buddhistické umění, ať už sochy, keramiku, malby nebo architekturu. Zpočátku k novému náboženství

⁶ MATSUO, Kenji. *A History of Japanese Buddhism*. Str. 13.

⁷ *Nihonšoki* (日本書紀) je známá i pod jménem *Nihongi* (日本紀). Od vůbec nejstarší japonské kroniky *Kodžiki* (古事記, 712) se liší především větším důrazem na akademičnost. *Kodžiki* je pojata více literárně a spíše než na historii se soustředí na mytologii.

⁸ Historický Buddha, Sidhártha Gautama (žil 564 př. n. l. až 480 př. n. l.).

⁹ Bódhisattva je bytost, která sice dosáhla probuzení, ale odmítá přejít do stavu buddhovství, protože se zavázala dále pomáhat ostatním, kdo hledají cestu k probuzení.

¹⁰ Bódhisattva Miroku, neboli Maitréja, je považován za buddhu budoucnosti, následníka Buddhy Gautamy. Je tedy uctíván jako buddha i bódhisattva zároveň.

¹¹ EARHART, H. Byron. *Náboženství Japonska: mnoho tradic na jedné svaté cestě*. V čes. jaz. vyd. 2. Praha: Prostor, 1999. Str. 31.

přístupovali Japonci velmi pragmaticky a zajímali se hlavně o to, jak buddhismus využít v praktickém životě. Vládnoucí vrstvy pak zajímala především role buddhismu jakožto prostředku, jenž by napomohl zefektivnit centrální moc vlády a přiblížit tak japonský císařský dvůr svému čínskému vzoru. Konaly se tedy obřady pro prosperitu říše, budovaly se sochy buddhů¹² a prováděly se modlitby k uzdravení nemocných příslušníků vysoce postavených rodin. Výraznější zájem o nábožensko-filozofickou stránku buddhismu přišel až později.¹³

V období Nara (710–794) již v Japonsku existovalo velké množství chrámů a buddhistických škol. Z tohoto období pak pochází termín „narský buddhismus“, který odkazuje k šesti buddhistickým školám, jež měly sídlo v Naře. Těmito školami jsou Ricu (*Riššú* 律宗), Kegon (*Kegonšú* 華嚴宗), Hossó (*Hossóšú* 法相宗), Sanron (*Sanronšú* 三論宗), Džódzicu (*Džódzicušú* 成実宗) a Kuša (*Kušašú* 俱舍宗). Aktivity těchto škol jsou považovány za velmi akademické, mniši se totiž věnovali zejména studiu sůter, jejich překladům a komentářům k nim. Přestože si narský buddhismus od státu vymohl jistou autonomii, stále byl svázaný přísnými pravidly. Císařský dvůr například vydával směrnice pro mnichy a mnišky (*sónirjó* 僧尼令). Tyto směrnice jasně stanovovaly, co mniši mohou, co je zakázáno a jak by se měli chovat v každodenním životě. Buddhističtí věřící byli dále děleni na mnichy, kteří byli součástí kléru, a laiky. Mniši mohli kázat pouze v chrámech a jakékoliv mísení s prostým obyvatelstvem nebylo podporováno.

K největšímu rozkvětu japonského buddhismu došlo v období Heian (794–1185) a Kamakura (1185–1333). V období Heian se o to zasloužili dva významní mniši, Saičó (最澄, 767–822)¹⁴ a Kúkai (空海, 774–835)¹⁵. Saičó se stal zakladatelem školy Tendai (*Tendaišú* 天台宗) se sídlem v chrámu Enrjakudži (延暦寺) na hoře Hiei¹⁶. Kúkai založil školu ezoterického buddhismu jménem Šingon (*Šingonšú* 真言宗). Po Kúkaiově smrti pak o pozici centra této školy soupeřily chrám Tódži (東寺) v Kjótu a chrám Kongóbudži (金剛峯寺) na hoře Kója¹⁷. Tyto dvě školy přinesly do japonského buddhismu mnoho

¹² Kromě historického Buddha existuje celá řada dalších buddhů ve smyslu plně osvícených bytostí, které se dokázaly odpoutat od neustálého koloběhu znovuzrození, tzv. *samsáry*.

¹³ EARHART, H. Byron. *Náboženství Japonska: mnoho tradic na jedné svaté cestě*. Str. 32.

¹⁴ Posmrtným jménem Dengjó daiši (伝教大師) – Velký učitel předávající učení.

¹⁵ Známý také pod svým posmrtným jménem Kóbó daiši (弘法大師) – Velký učitel rozšiřující zákon.

¹⁶ Hora Hiei (比叡山) se nachází na severovýchodě Kjóta.

¹⁷ Horu Kóju (高野山) můžeme najít v prefektuře Wakajama, na jih od města Ósaka.

nových poznatků. Učení školy Tendai se opíralo především o Lotosovou sútru (*Hokke kjó*, 法華經) a víru v buddhu Amidu (*Amida bucu* 阿弥陀仏)¹⁸. Škola Šingon si svou popularitu získala především důrazem na ezoterický buddhismus a jeho tajemné rituály.¹⁹

Období Kamakura bylo dalším důležitým milníkem v historii japonského buddhismu. V tomto období se výrazně projevil buddhismus školy Džódo²⁰ (*Džódošú* 浄土宗), Ničirenovy školy (*Ničirenšú* 日蓮宗) a zenový buddhismus (*Zenšú* 禅宗). Zakladatelem buddhismu školy Džódo byl mnich Hónen (法然, 1133–1212), jenž prosazoval revoluční myšlenku znovuzrození v Amidově ráji (Západní Čistá země), kterého může být dosaženo pouhým vzýváním jména buddhy Amidy²¹, tzv. *nenbucu* (念仏). Tato myšlenka připouštěla, že pokud věřící praktikuje *nenbucu*, má pak automaticky zajištěnou spásu a není vůbec důležité, zda jde o mnicha či laika. Věřícím stačí spolehnout se na nekonečné Amidovo milosrdenství. Hónenův žák Šinran (親鸞, 1173–1262) školu Džódo ještě dále rozvíjel a vytvořil učení, které nazval Džódo šin (*Džódošinsú*, 浄土真宗). Šinran tvrdil, že Amidův soucit platí pro všechny, kdo v něj uvěří a po svých následovnicích již nevyžadoval ani odříkávání *nenbucu*. Učení školy Džódo šin bylo navíc zaměřeno přímo na hříšníky, protože ti jsou hlavním cílem Amidova soucitu a nezbyvá jim nic jiného než se spolehnout na jeho soucit, jelikož vlastními silami znovuzrození v Čisté zemi nedosáhnou.²²

Ničiren (日蓮, 1222–1282), jenž se stal zakladatelem budhistického směru, který vešel ve známost jako Ničirenovský buddhismus, propagoval poněkud odlišné myšlenky než školy Čisté země. Základem pro jeho učení se stala Lotosová sútra, již přisuzoval výjimečné postavení mezi buddhistickými texty. Později přišel Ničiren s myšlenkou, že pro dosažení probuzení stačí neustále vzývat název Lotosové sútry²³. Ničiren se ve svých názorech lišil od přívrženců buddhismu Čisté země, když tvrdil, že je možné dosáhnout probuzení ještě v tomto životě a není tedy nutné doufat ve znovuzrození

¹⁸ V indickém buddhismu znám jako Amitábha, buddha, který je zakladatelem a vládcem Západní čisté země.

¹⁹ EARHART, H. Byron. *Náboženství Japonska: mnoho tradic na jedné svaté cestě*. Str. 36.

²⁰ Často se používá pojem „Škola buddhismu Čisté země“.

²¹ Vzývám buddhu Amidu – *namu amida bucu* (南無阿弥陀仏).

²² ŌSUMI, Kazuo. Buddhism in Kamakura Period. In: YAMAMURA, Kōzō (Ed.). *The Cambridge History of Japan*. Vol. 3 Medieval Japan. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. Str. 547–551.

²³ Vzývám Lotosovou sútru nádherného zákona (*namu mjóhó renga kjó* 南無妙法蓮華經).

v Amidově ráji. Ničirenovský buddhismus je také známý svým zaměřením nejen na individuální věřící, ale i na prosperitu celého národa. Ničiren se snažil o to, aby japonští vládci přiznali Lotosové sůtře její nadřazenou pozici a doporučili ji jakožto oficiální státní nauku. Také tvrdě vystupoval proti učení jiných škol, zejména proti buddhismu Čisté země, zenovému buddhismu a buddhismu školy Ricu a Šingon. Kritika a výrazně nesnášenlivý postoj vůči jiným školám vynesla Ničirenovi perzekuci ze strany šógunátu. Ničiren musel dokonce několikrát odejít se svými žáky do vyhnanství.²⁴

Třetím důležitým buddhistickým směrem, který získal v období Kamakura na popularitě, je zenový buddhismus. Právě zenový buddhismus je s japonskými válečníky často spojován, a proto se na něj podrobněji podíváme v následující podkapitole.

1.2. Zenový buddhismus v Japonsku

Vznik zenového buddhismu v Japonsku, jakožto samostatného náboženského směru, se datuje do doby založení dvou důležitých zenových škol. Těmi jsou škola Rinzai (*Rinzaišú* 臨濟宗) a škola Sótó (*Sótóšú* 曹洞宗). Samotný zen, jako druh meditace, byl v Japonsku známý už delší dobu, ale praktikoval se pouze jako součást náboženské praxe v jiných školách (například ve škole Tendai). Školu Rinzai v Japonsku představil mnich Eisai (榮西, 1141–1215), který si své znalosti zenu přivezl ze svých dvou pobytů v Číně. Tam se seznámil rovněž se zeleným čajem, jehož se posléze stal slavným propagátorem. Za zakladatele školy Sótó je považován Eisaiův žák, mnich Dógen (道元, 1200–1253), který toto učení taktéž přivezl z Číny.

Zenový buddhismus klade ve svém učení důraz zejména na meditaci, vztah k přírodě, sebekázeň a sebepoznání. Zen byl také silně ovlivněn taoistickým²⁵ učením a odtud pramenila i jistá nechuť zenového buddhismu ke složitým obřadům či k mnohostránkovým teoretickým spisům, které byly tak typické pro dřívější buddhistické školy. Cílem často velmi náročných náboženských praktik bylo dosažení duševního procitnutí tzv. *satori* (悟り). V obou školách se způsob, jakým se mniši o dosažení *satori* snažili, značně lišil. Mniši školy Rinzai kladli důraz na dosažení *satori* především pomocí

²⁴ ŌSUMI, Kazuo. Buddhism in Kamakura Period. In: YAMAMURA, Kōzō (Ed.). *The Cambridge History of Japan*. Vol. 3 Medieval Japan. Str. 557–558.

²⁵ Taoismus (japonsky *dōkjō* 道教) je filozoficko-náboženský směr původem z Číny, který byl vytvořen na základě knihy Tao te t'ing, již sepsal legendární mudrc Lao'c (narodil se přibližně v 6. až 5. stol. př. n. l. a zemřel v roce 536 př. n. l.).

snahy o rozluštění *kóanů* (公案), zdánlivě neřešitelných rébusů. Škola Sótó naopak považovala za vhodnější způsob, jak dosáhnout *satori*, praktikování *zazenu* (座禪), tedy meditace v sedě. Ve škole Rinzai se samozřejmě praktikoval i *zazen* a naopak mniši ze školy Sótó znali a využívali *kóany*. Liší se hlavně důležitost, která byla těmto praktikám v jednotlivých školách přisuzována. Právě díky výše zmíněným faktům si zenový buddhismus získal oblibu především u válečnické vrstvy. Přísná sebekontrola, trpělivost, fyzická i psychická odolnost, to vše byly pro válečníky velmi užitečné vlastnosti. V Kamakuře, která se stala sídlem vojenské vlády v období stejného jména, pak vznikla řada významných zenových chrámů. Zenoví mniši se také často stávaly rádci a přáteli významných vojevůdců a šógunů.²⁶

Výše zmíněné skutečnosti napomohly k vytvoření představy, že zenový buddhismus bylo hlavní náboženství, o které měli japonští válečníci výraznější zájem. Zenový buddhismus však pro samuraje mnohdy neznamenal náboženství v pravém smyslu slova, ale spíše jen myšlenkový směr a formu duchovních cvičení. Spojovat japonskou válečnickou vrstvu pouze se zenem by byla chyba už jen proto, že na buddhistické scéně v Japonsku se zen výrazně projevil až v období Kamakura. Jak si ukážeme níže, i náboženství ve formě uctívání jednotlivých bohů války mělo mezi japonskými válečníky své místo.

1.3. Ezoterický buddhismus v Japonsku

Ezoterický buddhismus (označován také jako tantrický buddhismus) je v Japonsku znám pod pojmem *mikkjó* (密教). Ezoterický buddhismus pracuje s myšlenkou dosažení probuzení pomocí magických rituálů a mystiky. Za tímto účelem se při obřadech využívá obrazců, které symbolizují chaos, jenž se mění v harmonii a řád. Těmto obrazcům se říká *mandaly* (*mandara* 曼荼羅) a praktikanti buddhismu je využívají například k meditaci nebo iniciačním obřadům. Rituály ezoterického buddhismu jsou známé také použitím specifických gest rukou, zvaných *mudra* (*insó* 印相), a recitováním *manter* (*šingon* 真言), což jsou řady slabik s přisuzovanou magickou mocí.

Povědomí o ezoterické formě buddhismu existovalo v Japonsku už pravděpodobně od období Nara, ale vážně se jím začali zabývat až mniši Saičó a Kúkai, kteří si ze svého studijního pobytu v Číně přivezli knihy a manuály zabývající se právě rituály

²⁶ REISCHAUER, Edwin. O. a CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: Lidové noviny, 2000. Str. 57.

ezoterického buddhismu. Pro Saičóa byl ezoterický buddhismus zpočátku pouze vedlejší a méně důležitější než hlavní směr nauky školy Tendai, ale byly to právě ezoterické rituály, díky kterým si zajistil dostatečnou podporu císařského dvora na to, aby byl schopný vybudovat silnou základnu školy Tendai v Japonsku. Ezoterický buddhismus byl natolik oblíbený, že škole Tendai bylo císařským dvorem umožněno ročně vysvětit dva mnichy, z nichž jeden se měl věnovat výhradně studiu ezoterických nauk. Počet dvou mnichů je poměrně vysoký vzhledem k tomu, že do roku 806 bylo v celém Japonsku ročně vysvěcováno pouze deset mnichů.²⁷

Na rozdíl od Saičóa cestoval Kúkai do Číny s přímým cílem studovat ezoterický buddhismus a po návratu do Japonska byl považován za největšího odborníka v této oblasti. Do Japonska si přivezl velké množství materiálů, sůter a komentářů k nim, které se ezoterickým buddhismem zabývaly. Škola Šingon, kterou v Japonsku následně založil, se opírala především o nejdůležitější texty ezoterického buddhismu a to o Sůtru Velkého zářivého (*Dainičikjó* 大日經) a Diamantovou sůtru (*Kongóčókjó* 金剛頂經). Kúkai také věřil v tzv. *sokušin džóbuču* (即身成仏), neboli dosáhnutí buddhovství v tomto životě.²⁸

Ezoterický buddhismus byl oblíbený především u císařského dvora. Šlechtici byli přitahováni tajemnými praktikami, mysticismem, ale i rituály, které slibovaly praktické výhody v současném životě, jako je léčba a předcházení nemocí, ochrana před zlými duchy a také, jak si následně ukážeme u jednotlivých válečných božstev, zničení nepřátel.

1.4. Šugendó 修験道

Šugendó, jak je známe ve své současné podobě, vzniklo v období Heian spojením původních japonských tradic horské lidové víry a buddhismu. Můžeme v něm ale najít i silný vliv taoismu a šintoismu. Jedná se tedy o formu asketického náboženství.

Dle legend byl zakladatelem šugendó En no Ozunu (役小角), známý také jako En no gjóđa (役行者), legendární asketa, který pravděpodobně žil v 7. století. Z buddhismu mělo na šugendó vliv zejména ezoterické učení škol Tendai a Šingon. Praktikanti šugendó, kteří se nazývají *jamabuši* (山伏) nebo *šugendža* (修験者), odcházejí hluboko do hor, kde se věnují přísné asketické praxi. Tato praxe má často podobu dlouhých meditací v jeskyních či pod vodopády nebo provádění ezoterických

²⁷ WEINSTEIN, Stanley. Aristocratic Buddhism. In SHIVELY, Donald H. a McCULLOUGH, William H. (Eds.) *The Cambridge History of Japan*. Vol. 2. Heian Japan. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. Str. 465–466.

²⁸ MATSUO, Kenji. *A History of Japanese Buddhism*. Str. 36.

obřadů. *Jamabuši* trénují své tělo i náročným putováním po těžko prostupných horách a přísným stravovacím režimem. Cílem tohoto poustevnického života v horské přírodě je získání nadpřirozených schopností, jako je například schopnost léčit nebo odolnost vůči bolesti.²⁹

Jamabuši často opouštěli své horské samoty a scházeli do vesnic, kde pomáhali prostému lidu. Fungovali jako kněží v místních svatyních, učitelé, modlili se za úspěšný porod anebo přinášeli novinky ze svých poutí do odlehlých krajů. Jelikož se *jamabuši* velmi dobře vyznali v horách, tak často sloužili i jako průvodci, popřípadě poslové nebo špióni. Díky svým znalostem hor, ale také magických rituálů, byli žádanými společníky vojevůdců v období válek.

Jak následně uvidíme, šugendó představovalo důležitý článek, který propojoval buddhismus a jeho bohy s válečnickou vrstvou a prostým lidem.

²⁹ Kenkjó Mikjó Šugendó. *Tendai džimon šú* [online]. Ócu: Tendai jimon sect, 2005 [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://www.tendai-jimon.jp/trainee/index.html#3>

2. Marišiten 摩利支天

Marišiten (v Indii znám pod jménem Maričí) je božstvo, jehož podoba, způsob uctívání a také přisuzované nadpřirozené schopnosti se výrazně liší v závislosti na zemi, kde byl uctíván. Těmi jsou především Indie, Čína, Tibet a samozřejmě Japonsko. Původ božstva je nejasný, ale všeobecně se předpokládá, že Marišiten je buddhistická varianta jedné z mnoha bohyň války uctívaných především v severní Indii a okolí.³⁰

V Indii a Číně byl Marišiten populární zejména ve své ženské formě³¹ jako bohyně světla, vlnění horkého vzduchu, východu slunce, měsíčního svitu, souhvězdí velké medvědice či bohyně léčení, ale také jako ochránkyně poutníků a v neposlední řadě i jako bódhisattva.³² Transformace v bódhisattvu trvala několik staletí a podobný osud asimilace s buddhismem potkal i mnoho dalších předbuddhistických bohů v Indii. Asimilace s buddhismem měla za následek jisté zmírnění bojového aspektu božstva. Avšak v Číně byl zejména díky vlivu ezoterického buddhismu a následně i taoismu význam Marišitena jakožto boha války, potažmo ochránce bojovníků, znovuobjeven. Stalo se tak i přesto, že v době, kdy byl Marišitenův kult v Číně představen, byla jeho přeměna na bódhisattvu plně dokončena.³³

V Japonsku byl Marišitenův kult, společně s ezoterickým buddhismem, zpopularizován především školami Tendai a Šingon. Podobně jako tomu bylo v Číně, i v Japonsku byla Marišitenova role boha války a ochránce bojovníků zdůrazněna právě díky silnému vlivu ezoterického učení.

Jak už bylo výše zmíněno, Marišiten byl uctíván nejen v buddhismu, ale i v taoismu. Kromě toho se víra v toto božstvo uchytila v několika dalších, převážně lokálních, čínských náboženských kultech. V Japonsku pak Marišitenův kult pronikl společně s ezoterickým buddhismem i do *šugenda*.

Marišiten je často zobrazován společně s divokým prasetem. Sochy divokých prasat také velmi často stojí poblíž svatyní a chrámů zasvěcených tomuto božstvu. Z toho lze vypožorovat jistou spojitost s čínským zvířetníkem *džúniši* (十二支), a tedy i stopy vlivu taoismu na Marišitenův kult. V Japonsku existuje také *I no hi* (亥の日), den prasete, což je takzvaný *enniči* (縁日), neboli „svatý den“, spojený vždy s konkrétním božstvem.

³⁰ HALL, David A. *Marishiten: Buddhism and the Warrior Goddess*. University of California, Berkeley, 1990. Str. 3.

³¹ V Japonsku je mnohem častější zobrazení mužské varianty Marišitena.

³² HALL, David A. *Marishiten: Buddhism and the Warrior Goddess*. Str. 2.

³³ Tamtéž, str. 4.

V případě *I no hi* jde samozřejmě o Marišitenu a věří se, že modlitby a obřady spojené s tímto bohem jsou v tento den nejsilnější. Alice Getty³⁴ ve své knize tvrdí, že důvod, proč je Marišiten spojován s divokým prasetem, leží v jeho uctívání jakožto boha souhvězdí Velké medvědice. Je možné, že zvíře, které bylo s tímto bohem původně zobrazováno, nebylo divoké prase, ale medvěd. V Indii je medvěd poměrně vzácné zvíře a mohlo se stát, že ho místní umělci nedokázali věrně vyobrazit a postupem času byl medvěd považován za divoké prase. Tuto teorii podporuje i počet sedmi divokých prasat, které Marišitenu kočár táhnou. Tento počet totiž odpovídá počtu hvězd v souhvězdí Velké medvědice.

V současnosti je uctívání Marišitenu v Japonsku spíše minoritní záležitostí. Věřící se k němu modlí, aby je ochránil před požárem, autonehodou, nemocemi a neštěstím. V minulosti tolik důležitý aspekt válečníka je s ním spojován už jen výjimečně.

2.1. Historický vývoj víry v Marišitenu

První zmínka vztahující se k uctívání Marišitenu v Japonsku je svitek s jeho vyobrazením, který je uložen v chrámu Tokudaidži³⁵ (徳大寺) v Tokiu. Na svitku drží v rukou dvousečný meč čínského typu a jede na zádech divokého prasete. Tento obraz údajně namaloval slavný propagátor buddhismu princ Šótoku (Šótoku Taiši 聖徳太子, 572–621)³⁶, jenž byl regentem císařovny Suiko (Suiko tennó 推古天皇, 554–628)³⁷. Existují ale pochybnosti, zdali je autorem díla opravdu princ Šótoku. Problémem je princův legendární statut, kvůli kterému mu jsou přisuzována díla, jež nemohl vytvořit. Pokud je totiž za autora díla považován princ Šótoku, tak se věhlas díla několikanásobně zvyšuje.

Pravdou je, že Marišiten byl prokazatelně znám v Číně už v první polovině 6. století³⁸ a je tedy možné, že už v této době byly texty a sůtry zabývající se tímto božstvem v Japonsku dostupné. Princ Šótoku se tak mohl těmito písemnostmi při tvorbě

³⁴ GETTY, Alice. *The Gods of Northern Buddhism: Their History and Iconography*. Oxford: Oxford University Press, 1914. Str. 117–118.

³⁵ Tento chrám Ničirenovy školy se nachází v rušné ulici Ame-jokočó v Tokijské čtvrti Ueno. Marišiten je hlavním božstvem uctívaným v tomto chrámu.

³⁶ Princ Šótoku se také proslavil vybudováním několika buddhistických chrámů a sepsáním komentářů k buddhistickým sůtrám. Kromě svých zásluh o rozšíření buddhismu byl i schopným politikem a státníkem, který pomohl s centralizací státní moci v Japonsku.

³⁷ Marišiten. *Marišiten Tokudaidži* [online]. Tokio, 2013 [cit. 2016-01-03]. Dostupné z: <http://www.marishiten-tokudaiji.com/page04.php>

³⁸ HALL, David A. *Marishiten: Buddhism and the Warrior Goddess*. Str. 67.

svitku z chrámu Tokudaidži inspirovat, avšak ani jeden z dochovaných textů z pozdějších let, které se o Marišitenovi zmiňují, neobsahuje popis nebo vyobrazení tohoto božstva společně s divokým prasetem. První doložené záznamy o ztvárnění Marišitena jedoucího na zádech divokého prasete pocházejí až z 10. století.³⁹ Skutečné stáří svitku uloženém v chrámu Tokudaidži a to, jestli je princ Šótoku jeho skutečným autorem, tak nadále zůstává nejasné.

Z období vlády císařovny Suiko ale pochází i další možná stopa Marišitenova kultu v Japonsku. Tou je záznam v japonské kronice *Nihonšoki*: „Mnich Kwalluk z království Pekče přivezl darem knihy o kalendářích, geomantii, astronomii a také magii a neviditelnosti.“⁴⁰ Právě neviditelnost je jedním z hlavních atributů připisovaných Marišitenovi a je tedy možné, že „knihy o neviditelnosti“, které Kwalluk v Japonsku představil, byly ve skutečnosti dhárání⁴¹ či komentáře k sútrám, spojené s Marišitenem. V kronice zmíněné písemnosti se však do dnešní doby nedochovaly a záznamů o nich je také poskrovnu. Zbývá nám tedy jen samotná zmínka v *Nihonšoki* o existenci těchto písemností a ta je příliš stručná a vágní, než abychom ji mohli považovat za opravdový důkaz existence Marišitenova kultu v Japonsku. „Knihy o neviditelnosti“ mohly také odkazovat k manuálům špionáže nebo k ezoterické praxi spojené s jiným božstvem.

Jakožto první opravdový důkaz, že Marišiten byl v Japonsku znám už v období Nara, je možné uvést záznam z éry Tenpjó (729–749), kde se píše o sútře-dhárání, věnované tomuto božstvu v 9. roce této éry.⁴² Ke konci 9. století pak v Japonsku, díky usilovné práci japonských mnichů, byla k dispozici většina súter vztahujících se k Marišitenovi. Ke konci období Heian už jde i o čínské komentáře k sútrám a ostatní texty pojednávající o jeho kultu.⁴³

Současně s nárůstem množství čínských textů týkajících se Marišitena v Japonsku se začínají objevovat i práce vytvořené samotnými Japonci. Tyto spisy většinou slouží k detailnějšímu vysvětlení čínských súter a jejich komentářů. Objevují se také popisné manuály k obřadům anebo přepisování orální tradice spojené s rituály.⁴⁴

³⁹ Tamtéž, str. 192.

⁴⁰ Cit in: HALL, David A. *Marishiten: Buddhism and the Warrior Goddess*. Str. 192.

⁴¹ V buddhistické nauce označuje dhárání slovo za slovem věrně zopakovanou řeč, kterou pronesl Buddha. Jádrem dhárání je pak mantra. Obojímu jsou přisuzovány magické vlastnosti.

⁴² HALL, David A. *Marishiten: Buddhism and the Warrior Goddess*. Str. 190.

⁴³ Tamtéž, str. 197.

⁴⁴ Tamtéž.

Mezi 9. až 12. stoletím se víra v Marišitenu rozšířila i do šugendó. Raná verze šugendó existovala v podobě animalisticko-šamanistického náboženství pravděpodobně už v prehistorickém Japonsku, ale zhruba v 7. století došlo k fúzi s buddhistickým a taoistickým učením. Následně, zhruba o dvě stě let později, bylo šugendó silně ovlivněno ezoterickým buddhismem škol Tendai a Šingon.⁴⁵ Korupcí a politikařením znechucení mniši z chrámových center na hoře Hiei a Kója se často uchýlovali do více klidných oblastí, kde se mohli věnovat asketickému životu po boku *jamabušiů*. S sebou si přinesli i ezoterické učení, se kterým následně seznamovali komunity horských asketů. Tímto způsobem pronikl Marišiten z exkluzivního prostředí slavných chrámů mezi asketické praktikanty šugendó.

Do dnešní doby se dochovalo mnoho textů vztahujících se k Marišitenovi, které sepsali právě *jamabuši*. Tyto texty, znovu vydané, je možné v upravené podobě najít například v knize *Důležité obřady Šugenda (Šugendó jóten 修験道要典)*.⁴⁶ Oproti čistě buddhisticky orientovaným textům jsou texty pocházející od praktikantů šugendó stručnější a více orientované na praktické použití při rituálech a zaklínadlech. Interpretace mnoha z nich je velmi složitá zejména kvůli orální tradici, která jednotlivé texty doprovází a jež je známá pouze zasvěceným praktikantům *šugenda*, kteří se dodnes brání tomu, aby historici a jiní vědci rituály zkoumali a podrobně je zaznamenávali.

Šugendó sehrálo při vývoji Marišitenova kultu v Japonsku ještě jednu velmi důležitou roli. V období války Genpei (1180–1185), kdy proti sobě stály rody Minamoto a Taira, využíval Minamoto no Jošicune (源義経, 1159–1189) kromě jednotek bojových mnichů *sóhei* (僧兵)⁴⁷ i *jamabušie* z Jošina⁴⁸. Ti sloužili armádě rodu Minamoto jako předvoj, stopaři či špióni. Výborně se vyznali v horském terénu a pro armádu byli cennými spojenci. Existuje teorie, že *jamabuši*, kteří byli součástí Jošicuneho armády, měli vliv na tvorbu válečné strategie *heihó* (兵法) rodu Minamoto. Do *heihó*, kromě klasické bitevní strategie, rozmístění vojsk a použití speciálních jednotek a zbraní, patřilo

⁴⁵ HORI, Ichiro. *Folk Religion in Japan: Continuity and Change*. University of Chicago Press, 1974. Str. 78.

⁴⁶ HATTORI, Njodžicu. *Šugendó jóten*. Kjóto: Sanmicudó, 1972.

⁴⁷ Mniši-válečníci *sóhei* bojovali v armádách patřících velkým chrámům. *Sóhei* vznikli už v období Heian, převážně kvůli sporům mezi jednotlivými buddhistickými školami, ale i kvůli neshodám v rámci jednotlivých škol. Aby se chrámy ubránily před svými rivaly, udržovaly si skupinky bojovníků. Postupně se ovšem původně menší hloučky bojových mnichů, používané během potyček o nástupnictví či povýšení do úradů, vyvinuly až k velkým mnišským armádám. Pomocí nich dokázaly chrámy výrazně ovlivnit politickou situaci v zemi.

⁴⁸ Horská oblast, která se dnes nachází v Narské prefektuře. Od pradávna je Jošina poustevníky velmi vyhledávanou oblastí.

i využívání některých ezoterických praktik, například věštění budoucnosti, ochranných rituálů, zajišťování si přízně bohů aj. Můžeme tedy vidět, že při tvorbě *heihó* docházelo k prolínání různých vlivů a směrů, jak náboženských, tak myšlenkových. Patrný je zejména vliv taoismu a ezoterického buddhismu.⁴⁹ Na konkrétní příklady, jak se víra v Marišitenu projevovala v *heihó* a jeho vývoji, se podíváme v následující kapitole. Výsledkem tohoto spojení bylo mimo jiné i to, že se Marišitenův kult stal velmi oblíbeným mezi válečnickou vrstvou.

Během období Kamakura se už odkazy na popularitu Marišitenu, jakožto ochránce bojovníků, objevují běžně. Jako příklad můžeme uvést Kusunoki no Masašigeho (楠木正成, 1294–1336), geniálního стратега a vojevůdce z období počátku bojů Severní a Jižní Dynastie (1336–1392)⁵⁰, kdy proti sobě stála vojska císaře Godaiga (*Godaigo tennó* 後醍醐天皇, 1288–1339) a šóguna Ašikagy Takaudžiho (足利尊氏, 1305–1358). Kusunoki no Masašige proslul především svou vzorovou loajalitou k císaři a také promyšleným partyzánským stylem bojem. V bitvě pak sebou vozil standartu se symbolem zvaným *sansendžin* (三戦神), v jehož horní polovině se nachází květ chryzantémy, symbolizující císařský rod, a v dolní polovině tři kruhy. V kruzích je umístěna trojice božstev: Fudó mjóó (不動明王), Aizen mjóó (愛染明王) a také Marišiten jedoucí na divokém praseti.⁵¹

V období Muromači (1336–1573) se objevuje další relevantní zdroj informací o Marišitenově kultu. Tímto zdrojem jsou školy bojových umění, které prudce nabraly na popularitě. Mezi důvody, proč se tak stalo, patří zejména obecné zvýšení počtu válečníků, způsobené chaotickou a poměrně slabou ústřední vládou rodu Ašikaga (1336–1537). Ne všechny rody byly v období tohoto šógunátu loajální a docházelo k místním sporům o moc, krevním mstám a jiným svárům. Ani samotný rod Ašikaga nebyl jednotný a mezi jeho členy došlo hned k několika rozepřím o nástupnictví, kdy některé z nich pak vyústily ve válečné konflikty. Druhý z těchto konfliktů, spor o nástupnictví šóguna Ašikagy Jošimasy (足利義政 1435–1490), přerostl ve válku Ónin (応仁の乱, *Ónin no ran*, 1467–1477). V této válce se spolu střetly dvě skupiny,

⁴⁹ HALL, David A. *Marishiten: Buddhism and the Warrior Goddess*. Str. 248.

⁵⁰ Válka, ve které proti sobě stála vojska císaře Godaiga (*Godaigo tennó* 後醍醐天皇, 1288–1339) a šóguna Ašikagy Takaudžiho (足利尊氏, 1305–1358). Příčinou této války bylo rozštěpení císařské linie. Část, kterou představoval Godaigo a jeho potomci, se přesunula do Jošina a byla známá jako Jižní dynastie a císařská linie, která zůstala v Kjótu, byla označována jako Severní dynastie.

⁵¹ HALL, David A. *Marishiten: Buddhism and the Warrior Goddess*. Str. 260.

představované rodem Hosokawa na jedné straně a rodem Jamane na straně druhé. Bitvy početných armád obou rodů zpustošili hlavní město Kjóto a připravili vládnoucí rod Ašikaga o poslední zbytky politické moci. Válka Ónin tak předznamenávala začátek dlouhého a krvavého období válčících států, období Sengoku (1467–1600).⁵²

Obyčejný lid hledal způsoby jak se bránit, zemí putovaly skupiny žoldnéřů, lapků a samurajů bez pána. Zvyšující se podíl obyčejných vojáků, tedy pěšáků využívajících zbraně pro boj na blízkou vzdálenost, na bitevním poli způsobil podstatnou změnu japonské válečné strategie. Použití kavalérie, jejíž členové se rekrutovali výhradně z bohaté vojenské šlechty, ubylo na efektivitě a místo šarvátek několika jezdeckých jednotek ve stylu nomádských kmenů střední Asie se bitvy staly záležitostí střetu obrovských armád, složených převážně z pěších jednotek. S tím, jak se boj zblízka stával sofistikovanějším, se začínali objevovat veteráni mnoha bitev, kteří byli ochotni předávat „zaručené techniky k přežití“ všem, kteří o ně měli zájem. Právě tyto podmínky daly vzniknout veřejným školám bojových umění, které zastínily dřívější privátní školy jednotlivých rodů.⁵³

Mezi nejznámější školy bojových umění tohoto období patří Nen-rjú (念流), Šinkage-rjú (新陰流), Tenšin Šóden Katori Šintó-rjú (天真正伝香取神道流) a Čúdžó-rjú (中条流). Pramenem informací, které o jednotlivých školách a jejich učení známe, je *denšó* (伝承), dědičný svitek obsahující techniky, rituály, ale také historii a filozofii jednotlivých škol. Například právě díky *denšó* školy Nen-rjú víme, že Nen Ami Džion (念阿弥慈恩 1368–1427), zakladatel této školy, měl po dlouhém asketickém tréninku vizi, ve které k němu promluvil Marišiten a svěčil mu tajemství, na základě kterých Nen Ami Džion založil školu Nen-rjú.⁵⁴ Velmi podobnou situaci si prošly i ostatní školy bojových umění, které vznikly v přibližně stejné době.

V období Edo (1600–1867), kdy kvůli dlouhodobému míru začala válečnická vrstva ztrácet jak na důležitosti, tak i na válečných zkušenostech, ustoupil do pozadí i význam Marišitena, jakožto boha války. V klidných časech byla mnohem populárnější jeho role bódhisattvy a ochránce před neštěstím či pohromami. Podobnou funkci už ale

⁵² REISCHAUER, Edwin O. a CRAIG Albert M. *Dějiny Japonska*. Str. 61.

⁵³ AMDUR, Ellis. *Old School: Essays on Japanese Martial Traditions*. Freelance Academy Press, 2015. Str. 33.

⁵⁴ Tamtéž, str. 52.

zastávalo vícero jiných buddhistických božstev. V konečném důsledku tak mírové období Edo znamenalo začátek úpadku víry v toto božstvo.

Poslední výraznější stopu v japonských dějinách zanechal Marišiten v období několika válek, kterých se Japonsko zúčastnilo už jako stát s modernizovanou armádou. V chrámu Tairindži⁵⁵ (台林寺) v Ojamě se každý rok, vždy 15. dubna, provádí obřad *goma*⁵⁶ (護摩). Tento obřad sloužil v období První čínsko-japonské války (1894–1895), Rusko-japonské války (1904–1905) a také Druhé čínsko-japonské války (1937–1945) k zajištění Marišitenovy ochrany pro japonské vojáky. Dodnes je při návštěvě chrámu možné prohlédnout si fotografie vojáků umístěné pod stropem hlavní chrámové budovy.⁵⁷

2.2. Marišitenův vliv na válečnickou vrstvu

Ze všech božstev, o kterých tato práce pojednává, je Marišitenův vztah s japonskou válečnickou vrstvou nejpatrnější. Marišiten je mimo jiné považován také za vtělení tzv. *kageró* (陽炎), „vlnění horkého vzduchu“. Je to jev, nám známý jako zrcadlení nebo fata morgána, který vzniká za horkých dnů. Zejména díky spojení Marišitena s tímto jevem je za jeho hlavní nadpřirozenou schopnost považována neviditelnost. Z toho se pak odvíjí také schopnost nezranitelnosti v boji. Jak neviditelnost, tak i nezranitelnost jsou mezi válečníky samozřejmě velmi vyhledávanými schopnostmi. Díky příslibu poskytnutí této moci svým věřícím si Marišitenův kult mezi válečnickou vrstvou vytvořil velkou oblibu. K příznivcům a věřícím tohoto boha patřily velmi výrazné osobnosti japonské historie. Za všechny můžeme jmenovat například šóguna Ašikagu Takaudžiho, slavného *daimjó*⁵⁸ (大名) období Sengoku, Móri Motonariho (毛利元就, 1497–1571), nebo zakladatele rodu Tokugawa, šóguna Tokugawu Iejasua (徳川家康, 1543–1616).⁵⁹

Další spojitost Marišitenova kultu a japonských válečníků můžeme nalézt v podobě *gunpai džucu*⁶⁰ (軍配術). Je to technika věštění budoucnosti, která v sobě kombinuje prvky pocházející z ezoterického buddhismu, taoismu a šugendó. Tato technika byla

⁵⁵ Tairindži je v současnosti chrám školy Tendai a nachází se v prefektuře Točigi. V blízkosti se nachází i mohyla pod správou tohoto chrámu, která je zasvěcena Marišitenovi, *Marišiten kofun* (摩利支天古墳).

⁵⁶ Obřad při kterém se vkládají obětiny pro božstvo do ohně. V Japonsku se obřad *goma* provádí zejména ve spojitosti s ezoterickým buddhismem a tedy hlavně ve školách Tendai a Šingon. Jako obětiny se při tomto obřadu často používají vonné tyčinky.

⁵⁷ HALL, David A. *Marishiten: Buddhism and the Warrior Goddess*. Str. 308.

⁵⁸ Typ hodnosti japonské válečné šlechty. Daimjóové dědičně vládli provinciím, vydržovali si vlastní armádu a stavěli hrady. Do češtiny se tento pojem často překládá jako „kníže“.

⁵⁹ Marišiten. *Marišiten Tokudaidži* [online]. Tokio, 2013 [cit. 2016-01-18].

Dostupné z: <http://www.marishiten-tokudaiji.com/page04.php>

⁶⁰ Tato technika je známá i jako *gunpai heihó* (軍配兵法).

často součástí *heihó* samurajských rodů. Využívá se při ní speciální typ válečného vějíře, *gunpai učiwa* (軍配団扇), jenž byl popsán znaky a symboly. Tyto znaky a symboly na vějíři sloužily jako všetecká pomůcka, díky které mohl zkušený velitel zvolit nejvhodnější čas, místo a rozložení svých vojsk během bitvy. Techniky použití *gunpai džucu* i podoba samotných válečných vějířů se mnohdy lišila, dle tradice konkrétních rodů. Častým společným rysem válečných vějířů však bylo Marišitenovo jméno, jež bylo napsáno na jedné ze stran vějíře. Existují i případy, kdy místo celého jména byl na vějíři namalován jen počáteční znak. Je tedy možné usuzovat, že velitel, který se technikou *gunpai džucu* zabýval, chtěl skrze vějíř získat Marišitenovu pomoc a ochranu.⁶¹

Díky už dříve zmíněným školám bojových umění *denšó* víme, že Marišiten silně ovlivnil také boj muže proti muži. Staří šermířští mistři často jako důvod založení své školy uváděli božské vnuknutí či zjevení samotného Marišitena. Také názvy technik nebo *kata*⁶² odkazovaly právě k tomuto božstvu. Dodnes aktivní škola šermu Taiša-rjú je s Marišitenovým kultem propojena tak silně, že její členové pronáší na začátku každého cvičení Marišitenovu sůtru.⁶³

David Hall⁶⁴ ve své knize tvrdí, že víra v Marišitena přinášela válečníkům i praktické výhody a že se jednoznačně nejednalo pouze o obskurní obřady, které měly v boji dopomoci k nadpřirozeným schopnostem. Například už několikrát zmíněná neviditelnost by ve skutečnosti mohla odkazovat ke špionáži, popřípadě k více metaforické neviditelnosti, tedy utajení myšlenek a záměrů před soupeřem. Je pravděpodobné, že tato neviditelnost mohla souviset s typickou japonskou pověřčivostí. Je všeobecně známo, že japonští válečníci se obávali pomsty ze strany duchů zabitých soupeřů. Rituál v Marišitenově jménu by těmto bojovníkům mohl poskytnout neviditelnost, která by je skryla před pomstychtivými duchy. Tato teorie by vysvětlovala i to, jak je možné, že svitky s Marišitenovými rituály pro získání neviditelnosti, obsahují přesný a detailní postup, jak kýženého efektu dosáhnout.

Mezi další praktické výhody víry v Marišitena patří zejména schopnost chladnokrevnosti a klidu v bitvě. Pomocí minimalistických obřadů a modliteb k tomuto

⁶¹ HALL, David A. *Marishiten: Buddhism and the Warrior Goddess*. Str. 255.

⁶² Kata (型) jsou dlouhé sestavy technik a pohybů, kterými se styl uchovával a bylo jej tak možné bez nežádaných změn předat dalším generacím.

⁶³ Heihó Taiša-rjú oboegaki. *Heihó Taiša-rjú Rjúsenkan* [online]. Jacuširo, Kumamoto [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: <http://www.happydrop.net/taisharyu/column.html#タイ捨流と摩利支天>

⁶⁴ HALL, David A. *Marishiten: Buddhism and the Warrior Goddess*. Str. 322.

bohu dokázali válečníci dosáhnout velmi podobného stavu, o který se snažili i následovníci zenového buddhismu. Díky tomu tak mohli pokračovat v boji i přesto, že tělesné instinkty radily z bitvy utéct nebo zpanikařit. Víra v Marišitenu jim pomáhala překonat strach ze smrti, a dokonce i bolest a únavu.⁶⁵

Bojovníci v praxi využívali podstatně zjednodušené Marišitenovy obřady. Během bitvy neměli čas, prostor a ani exotické suroviny, které pro mnohdy velmi složité obřady využívali mniši ezoterických škol. Velmi často jim stačilo pouze odříkat jednoduché zaříkadlo anebo složit z prstů obou rukou specifický typ buddhistického znamení *mudra*, zvaného japonsky *kudži* (九字).

Jak můžeme vidět, Marišiten měl k japonským válečníkům velmi blízko. Kupodivu jeho popularita pramenila spíše z možností využití této víry v praktickém životě než z čistě náboženských důvodů. Generálové a jejich armády vyjížděli do pole s odznaky Marišitenovy moci a doufali v jeho pomoc a ochranu při boji. Zkušení vojevůdci zase využívali Marišitenem ovlivněné *heihó džucu*, aby si zajistili vhodné podmínky k bitvě a šermíři těžili z psychologických a někdy i fyzických výhod, které jim tato víra poskytovala. Marišitenův vliv na japonskou válečnickou vrstvu byl tedy nesporný.

⁶⁵ HALL, David A. *Marishiten: Buddhism and the Warrior Goddess*. Str. 322.

3. Bišamonten 毘沙門天

Bišamonten, v sanskrtu znám jako Vaiśravaṇa, je hlavním bohem ze Čtyř nebeských králů⁶⁶ (*šitennó* 四大天王). Tito bohové jsou strážci čtyř hlavních světových stran a Bišamonten je ochráncem severu. Jako jeden ze Čtyř nebeských králů je také označován jménem Tamonten (多聞天). Bišamonten také patří mezi Sedm bohů štěstí⁶⁷ (*šičifukudžin* 七福神) v japonské lidové víře, kde zastává roli boha štěstí ve hře, boha bohatství a ochránce před neštěstím a pohromami. Podobně jako Marišiten i Bišamonten je uctíván především v ezoterickém buddhismu a mnoho věřících má také mezi praktikanty šugendó.

Bišamonten je pravděpodobně buddhistickou variantou původně hinduistického božstva bohatství a blahobytu jménem Kubéra (známý také jako Kuvéra).⁶⁸ Toto božstvo potkal podobný osud asimilace s buddhismem jako Marišitena. Bišamonten je zobrazován jako muž v brnění čínského typu z období dynastie Tchang (618–907), který do země zašlapává démona. V pravé ruce drží kopí a v levé svírá malou pagodu. Přestože se podoba, ve které je Bišamonten zobrazován, liší podle místa a doby vzniku, jednoznačné válečné prvky jsou společným jmenovatelem většiny jeho soch a obrazů. Už tento jeho zjev tedy prozrazuje spojitost s bojem či válkou.

Společně s Bišamontenem se na buddhistických obrazech často objevuje stonožka. Věří se, že stonožka je Bišamontenův posel a díky ní získal tento bůh mnoho svých věřících i mezi horníky, protože ti věřili, že stonožka svým tvarem symbolizuje důlní štoly.⁶⁹

Na rozdíl od Marišitena je Bišamonten dodnes velmi populárním božstvem. Je možné říci, že jeho popularita dosáhla vrcholu právě v Japonsku, kde byl uctíván i jako samostatné božstvo. V jiných zemích, kde buddhismus vzkvétal, byl Bišamonten uctíván zejména v rámci Čtyř nebeských králů. Také jeho zařazení mezi Sedm bohů štěstí silně napomohlo zvýšit počet jeho věřících. Bišamonten byl v roli jednoho ze Sedmi bohů štěstí

⁶⁶ Další Nebeští králové jsou strážce východu Džikokuten (持国天), strážce západu Kómokuten (广目天) a strážce jihu Zódžóten (增長天).

⁶⁷ Kromě Bišamontena patří mezi Sedm bohů štěstí i Benzaiten (弁財天), Fukurokudžu (福祿寿), Hotei (布袋), Daikokuten (大黒天), Ebisu (恵比寿) a Džuródžin (寿老人). Nejčastěji se s těmito bohy spojuje legenda, kdy sedmero těchto bohů připluje na Nový rok ve své lodi Takarabune a obdaruje dobré lidi. Existuje ovšem i mnoho dalších legend a příběhů spojovaných s jednotlivými bohy z této skupiny.

⁶⁸ GETTY, Alice. *The Gods of Northern Buddhism: Their History and Iconography*. Str. 133.

⁶⁹ HAŠIKAWA, Tadasu. *Kuramadera ši*. Kjóto: Kuramasan kaihi džimukjoku šuppanbu, 1926. Str. 76.

pro obyčejný lid podstatně jednodušší k pochopení než jeho tajemný předobraz, který se objevoval ve složitých ezoterických obřadech škol Tendai a Šingon.

3.1. Historický vývoj víry v Bišamontena

Bišamontenovy počátky jsou v jistém směru velmi podobné Marišitenovým. Opět se jedná o původně starověkého indického boha, jenž byl vzýván jakožto ochránce světa, a byl přejat buddhismem, kde získal roli strážce severní strany posvátné hory Méru⁷⁰. Následně byl společně s buddhistickým učením přenesen do Číny. V Číně pak byla víra v tohoto boha silně ovlivněna ezoterickým buddhismem. Poněkud pozměněný Bišamonten následně, jakožto ochránce severního směru, získal mnoho příznivců mezi čínskou válečnickou vrstvou. Důvodem, proč zrovna Bišamonten byl mezi Čtyřmi nebeskými králi nejoblíbenější a údajně nejmocnější, je právě severní směr. Čínská říše byla často ze severu napadána barbarskými kmeny a božstvo, které chrání sever se tak přirozeně stalo mezi vojáky hlídajícím hranice oblíbeným. Bišamontenovy svatyně se tak brzy začaly objevovat i na hradbách měst a v hraničních pevnostech. Jeho kult se postupně transformoval z ochránce severního směru na boha, jenž chránil říši před vpády nepřátel.

Víra v Bišamontena byla do Japonska přenesena společně s konceptem Čtyř nebeských králů. Za propagátora tohoto božstva je považován legendární princ Šótoku. V období sporů o ustanovení buddhismu v Japonsku se spolu několikrát střetly rody Mononobe (物部) a Soga (蘇我). Nepřátelství mezi těmito rody bylo dlouhodobé a nejednalo se pouze o otázku buddhismu. Sogové se snažili všemožně posílit svůj vliv u císařského dvora a rod Mononobe jim stál v opozici. Při prosazování buddhismu Sogy, stál rod Mononobe na opačné straně, tedy na straně konzervativních rodů, a podporoval domácí náboženství šintoismus. Během sporů o nástupnictví na císařský trůn v roce 585 prosazovaly oba rody jiného kandidáta a došlo dokonce k válečným střetům mezi oběma rody. Vůdcem rodu Soga byl v této době Soga no Umako (蘇我馬子, 551–626) a rod Mononobe vedl Mononobe no Morija (物部守屋, ?–587). Soga no Umako ve střetu zvítězil a v roce 587 dosadil na trůn císaře Jómeie (*Jómei tennó* 用明天皇, 518–587). K finálnímu střetu však mezi těmito rody došlo až o rok později, kdy císař Jómei onemocněl. Umako ve válce se Sogy opět zvítězil, a tím dokázal eliminovat opozici rodu

⁷⁰ Dle buddhistických a hinduistických představ je hora Méru středem světa. V hinduistických legendách je to také sídlo boha Brahmy, stvořitele vesmíru.

Mononobe natrvalo. Tím se mu, mimo jiné, podařilo dopomoci oficiálnímu prosazení buddhismu v Japonsku.⁷¹

V japonské kronice *Nihonšoki* stojí, že princ Šótoku před bitvou mezi rodem Soga a Mononobe vyřezal sochy Čtyř nebeských králů a modlil se k nim o vítězství rodu Soga. Když nakonec Sogové opravdu zvítězili, princ Šótoku nechal vybudovat chrám Šitennódži⁷² (四天王寺), kde sochy Čtyř nebeských králů uložil jako výraz díky.⁷³

Dle této legendy můžeme usuzovat, že Bišamonten, společně s ostatními třemi božstvy patřícími mezi Čtyři nebeské krále, byl v době rozšiřování do Japonska vnímán jako bůh války. Jeho role se nijak výrazně neodlišovala od té, díky které si získal své věřící v Číně. Avšak v následujících obdobích Nara a Heian došlo k poměrně velké změně v přístupu k víře v Bišamontena. Tento vývoj byl dán zejména tím, že buddhistická víra byla zpočátku přístupná pouze šlechticům, vzdělavcům a mnichům. Válečníci, kteří v této době ještě stále patřili k prostému lidu, neměli k víře v Bišamontena dostatečný přístup. Další důvodem k proměně Bišamontenovy víry v Japonsku byl ostrovní charakter japonského císařství. Tato přirozená překážka výrazně znesnadňovala invaze armád jiných států. Díky tomu Japonci necítili strach či ohrožení ze zahraničí, čímž se snížil význam podstatného Bišamontenova rysu, tedy ochrana země před vpádem cizích armád.

Bišamontenova role se posunula od boha války do pozice ochránce buddhistického učení. V pověstech z tohoto období vystupuje Bišamonten často jako zachránce nebo rádce, zjevuje se ve snech nebo ve chvílích, kdy se věřící dostane do nebezpečí a svou božskou silou mu pomůže. Příkladem takové legendy může být ta o založení chrámu Kuramadera⁷⁴ (鞍馬寺). V této legendě vystupuje mnich, jemuž se ve snu zjeví bílý kůň, který jej zavede na horu Kurama. Na této hoře je pak napaden čarodějnicí, kterou přemůže až díky zjevení Bišamontena. Na jeho počest pak mnich na hoře Kurama vybuduje poustevnu, která se později stane základem pro chrám.⁷⁵

⁷¹ MITSUSADA, Inoue. The Century of Reform. In: HALL, Whitney J. (Ed.). *The Cambridge History of Japan*. Vol. 1. Ancient Japan. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. Str. 161.

⁷² Chrám nacházející se ve městě Ósaka. Vybudován byl údajně v roce 593. Patřil ke škole Tendai, ale dnes je nezávislý.

⁷³ Šitennódži no rekiši. *Šitennódži* [online]. Ósaka, 2011 [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://www.shitennoji.or.jp/history.html>

⁷⁴ Kuramadera je chrám ležící severně od Kjóta. Původně byl chrámem školy Tendai, ale v současnosti je nezávislý.

⁷⁵ HAŠIKAWA, Tadasu. *Kuramadera ši*. Kjóta: Kuramasan kaihi džimukjoku šuppanbu, 1926. Str. 82–85.

Ve sbírce japonských legend a pověstí *Kondžaku monogatari* (今昔物語, 12. století), dokonce můžeme objevit legendu ve které se Bišamonten sloučí s populární bódhisattvou milosrdenství Kannon (*Kannon bosacu* 花音菩薩).⁷⁶ Tato nová role Bišamontenově víře svědčila a od pozdního období Heian se tak Bišamonten stal populárnějším i mezi prostým lidem.

Této popularizaci pomohlo i šíření školy buddhismu Čisté země v období Kamakura. Pro svou relativní jednoduchost byl buddhismus Čisté země oblíben u nižších společenských vrstev a společně s touto školou začal být i Bišamonten čím dál tím více důležitějším božstvem v každodenním životě. Spojení lidové víry s tímto božstvem bylo tak silné, že byl dokonce zařazen mezi Sedm bohů štěstí.

3.2. Bišamontenův vliv na válečnickou vrstvu

Zpočátku byl Bišamonten v Japonsku vnímán jako bůh války, ale s postupným zjednodušením jeho víry a díky specifickým podmínkám, které v Japonsku panovaly, jeho válečnická podstata velmi zeslábla. Nikdy však úplně nevytizela. V průběhu japonských dějin se mezi válečníky vždy vyskytl někdo, kdo se k víře v Bišamontena hrdě hlásil.

Jako prvního zde uvedeme generála Sakanoue no Tamuramara (坂上田村麻呂, 758–811) s titulem *seii taišógun* (征夷大將軍)⁷⁷. Tento generál proslul zejména kvůli své úspěšné kampani proti kmenům *Emiši*⁷⁸ (蝦夷). *Emiši* je možné považovat za typ vnějších nepřátel, nebo dokonce za cizí armádu a obrana proti nim tedy spadá do Bišamontenova pole působnosti. Není tedy divu, že právě Sakanoue no Tamuramara byl věrný Bišamontenův věřící. V místech, kde nad *Emiši* zvítězil, nechával vybudovat buddhistickou halu, kde byl Bišamonten uctíván a po smrti byl císařem Sagou (*Saga tennó* 嵯峨天皇, 786–842) prohlášen za Bišamontenovo vtělení.⁷⁹

⁷⁶ Tomuto sloučení Kannon a Bišamontena se říká *Kannon šohen Bišamonten* (觀音所變毘沙門天).

⁷⁷ Titul, který v překladu znamená „Generál vyhánějící barbary ze severu“. Tento titul byl udělován generálům bojujícím proti kmenům *Emiši*, kteří obývali severní část japonských ostrovů. Později se z tohoto titulu vyvinul „šógun“, vojenský vládce Japonska.

⁷⁸ *Emiši* byli pravděpodobně předchůdci dnešních Ainu, kteří obývají ostrov. Císařské síly a později i šógunátní jednotky proti kmenům *Emiši* vedly tažení a postupně je vytlačovaly, čím dál více na sever. Ve 13. století se podařilo vypudit většinu kmenů *Emiši* z Honšú až na ostrov Hokkaidó.

⁷⁹ KUROITA, Kacumi (Ed.). *Kokuši taiki dai 10 maki: Kugjó bunin cúhen*. Tokio: Jošikawa Kóbunkan, 2000. Str. 251.

I jiný velmi slavný japonský hrdina, Minamoto no Jošicune, byl údajně silně ovlivněn Bišamontenovým kultem. Dle legendy, kterou vypráví mniši z chrámu Kuramadera, trénoval teprve sedmiletý Jošicune bojová umění na hoře Kurama, pod vedením mýtického *tengu* (天狗)⁸⁰. Pravda ovšem nemusí být od této legendy příliš vzdálená. V době, kdy Jošicune přišel do KuramADERY, zde existovalo poměrně velké množství bojových mnichů *sóhei*. *Sóhei* z KuramADERY se několikrát střetli i s mnichy ze slavného chrámu Enrjakudži. Byli to tedy značně zkušené válečníci a během Jošicuneho pobytu v chrámu mu mohli předat své znalosti o boji a vedení války. Jošicune opustil KuramADERU až v šestnácti letech, tudíž pobyl v chrámu dost dlouho na to, aby ho Bišamontenova víra silně ovlivnila.⁸¹

Pro uvedení dalších osobností, které se často s Bišamontenovým kultem spojují, je nejprve nutné představit horu Šigi⁸², která byla dlouhá léta velmi důležitým místem pro Bišamontenovy věřící. Dle pověsti se traduje, že zakladatelem prvního chrámu na hoře Šigi byl princ Šótoku. I legenda o založení chrámu na hoře Šigi je až nápadně podobná legendě o založení chrámu Šitennódži. Opět zde figuruje princ Šótoku, který se při svém tažení proti rodu Mononobe zastaví na hoře Šigi a zde se pomodlí k Bišamontenovi, aby si získal jeho náklonnost v následující bitvě. Bišamonten se princovi zjeví a prozradí mu kouzelnou formuli, která mu zaručí vítězství v bitvě. Vděčný princ nechal následně na hoře Šigi vybudovat chrám, který Bišamontenovi zasvětil.⁸³

Mezi věřícími, kteří vykonali pouť na horu Šigi, aby získali přízeň Bišamontena v bitvě, pak patří například Kusunoki no Masašige nebo *daimjó* období Sengoku, Takeda Šingen (武田信玄, 1521–1531). Ovšem nejslavnějším Bišamontenovým věřícím byl bezpochyby jiný *daimjó*, který proslul v období Sengoku, Uesugi Kenšin (上杉謙信, 1530 – 1578). Uesugi Kenšin byl silně věřící buddhista, tvrdil o sobě, že je znovuzrozeným Bišamontenem a mezi svými vojáky a podřízenými měl mimo jiné

⁸⁰ *Tengu* je postava z japonské mytologie. *Tengu* se často překládá jako horský skřet, ale sochy s jeho podobou jej zobrazují jako muže s ptačím zobákem nebo výrazně dlouhým nosem. *Tenguové* žijí v horách, vyznačují se nadpřirozenými schopnostmi a zběhlostí v bojových umění. Prostý lid věřil, že někteří jamabuši jsou ve skutečnosti *tenguové* v přestrojení.

⁸¹ Kurama-dera rekiši. *Sóhonzan Kuramadera* [online]. Kjóto: Kuramadera, 2015 [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: <http://www.kuramadera.or.jp/rekish.html>

⁸² Hora Šigi, japonsky *Šigisan* (信貴山), leží v současné prefektuře Nara.

⁸³ Šigisan - Čógosonšidži to wa. *Šigisan* [online]. Nara: Šigisan Čógosonšidži [cit. 2016-02-21]. Dostupné z: <http://www.sigisan.or.jp/about.html>

přezdívku „bůh války“. Když vyrážely armády Uesugi Kenšina do bitvy, vezly s sebou vždy zástavy, na kterých byl namalován počáteční znak Bišamontenova jména. Uesugi Kenšin také vybudoval tzv. Bišamontenovu halu (*Bišamonten dó* 毘沙門天堂), malou dřevěnou budovu, která částečně připomíná šintoistickou svatyni. Tato budova byla zasvěcena přímo Bišamontenovi a dodnes se nachází na hoře Kasugajama⁸⁴ poblíž místa, kde stávala Kenšinova pevnost. Jak tedy můžeme vidět, Uesugi Kenšin vnímal Bišamontena bez jakýchkoliv pochybností jako boha války. Toto přesvědčení se jistě přenášelo i na jeho vojáky, kteří věřili, že bojují s mocnou podporou Bišamontena na své straně.

V mírovém období Edo už pro Bišamontena-válečníka nebylo místo, ale i přesto se na něj jakožto na boha války nezapomíná. Jedním z důkazů, že i v současnosti má Bišamonten vliv na japonské válečníky, jsou Japonské síly sebeobran⁸⁵. V jejich jednotkách můžeme najít obrněné vozidlo typu 96, které má na boku vozidla namalovaný první znak z Bišamontenova jména.⁸⁶ S jistou nadsázkou tedy můžeme tvrdit, že se Japonci dodnes vydávají do bitvy s Bišamontenovou standartou.

Vliv Bišamontena na válečnickou vrstvu má poněkud jinou podobu než např. v Marišitenově případě. Oproti praktickým výhodám, které válečníkům poskytovala Marišitenova víra, je víra v Bišamontena daleko více orientovaná na náboženskou oblast. Bišamontenovi věřící se ke svému bohu modlili a věřili, že jim pomůže v boji, ochrání je či případně zničí jejich nepřátele. Bišamonten byl velmi pravděpodobně nejblíže k představě boha války, která existuje v západním světě.

⁸⁴ Kasugajama (春日山) je horou nacházející se v prefektuře Niigata.

⁸⁵ *Džieitai* 自衛隊, Japonské síly sebeobran, nahrazují regulérní armádu, které se Japonsko vzdalo v devátém článku své ústavy, po prohrané 2. světové válce. Japonsko tyto jednotky nasazuje v případě živelných katastrof, ale také na zahraniční mírové mise.

⁸⁶ 96 šiki sórin sókóša. *Ministry of Defense* [online]. Tokio: Bóei šó, 2015 [cit. 2015-06-08]. Dostupné z: <http://www.mod.go.jp/pco/niigata/HP/01-data/mokei/mokei-b/mokei-b20.pdf>

4. Šógun Džizó 将軍地蔵

Šógun Džizó byl původně jednou z více variant bódhisattvy Džizóa (*Džizó bosacu* 地蔵菩薩), který je v sanskrtu znám jako Kšitigarbha. Bódhisattva Džizó slíbil všem lidem spásu a vysvobození od pozemských strastí. Kvůli tomu je také znám jako bódhisattva milosrdenství, a právě proto je jeho kult nejen v Japonsku velmi oblíbený. V lidové víře je pak vnímán jako ochránce dětí a strážce pocestných. Pokud je Džizó zobrazován ve své podobě bódhisattvy, jde většinou o mnicha s vlídnou tváří, oblečeného do prostého roucha.⁸⁷ V japonském buddhismu ale existuje i jedna velmi originální podoba tohoto milosrdného bódhisattvy a tou je právě patron válečníků Šógun Džizó. V následující podkapitole se podíváme na to, jak a proč se z boha milosrdenství stal bůh válečníků.

Nejtypičtější zobrazení Šóguna Džizó jej představuje jako muže oblečeného do brnění a s přilbou, který sedí na válečném koni. V jedné ruce pak drží pro něj typickou mnišskou hůl *šakudžó* (錫杖), která je ozdobena šesti kovovými kruhy, které při pohybu vydávají zvuk a v druhé drží posvátný kámen přání. *Šakudžó* na svých cestách používali i *jamabuši*, kteří ji mimo jiné využívali i k sebeobraně.⁸⁸

4.1. Historický vývoj víry v Šóguna Džizóa

Patricie Yamada⁸⁹ ve své práci zmiňuje, že jméno Šógun Džizó se poprvé objevuje ve spisu *Krátké zápisy z Tónomine*⁹⁰. Podle tohoto spisu existovala na území chrámu Tónorakuin⁹¹ (多武楽院) budova jménem Hala Šóguna Džizóa (*Šógun Džizó dó* 将軍地蔵堂), jež byla zasvěcena právě Šógunu Džizóovi.⁹² Mniši z chrámu Tónorakuin byli známí pro své časté a násilné střety se *sóhei* z Kófukudži (興福寺), takže jim pravděpodobně nechyběly praktické zkušenosti z boje. Další z informací, které díky *Krátkým zápisům z Tónomine* známe je, že mniši v Tónorakuin měli údajně hluboké znalosti týkající se ezoterického buddhismu. Navíc se tito mniši

⁸⁷ GETTY, Alice. *The gods of northern Buddhism: their history and iconography*. Str. 93.

⁸⁸ MOL, Serge. *Classical Weaponry of Japan: Special Weapons and Tactics of the Martial Arts*. Tokyo: Kodansha International, 2003. Str. 197.

⁸⁹ YAMADA, Patricie. Bodhisattva as Warrior God The Curious Case of Shōgun Jizō. In: *Japanese Religions*. Kyoto: Center for the Study of Japanese Religions, 2009, 25–51. Str. 28.

⁹⁰ *Tónomine rjakkí* (多武峰略記, 1197).

⁹¹ Tónorakuin, pobočka chrámu Mjórakudži (妙楽寺), se nachází v oblasti prefektury Nara, mezi městy Jošino a Ójodo. Mniši tohoto chrámu se hlásí ke škole Tendai.

⁹² *Krátké zápisy z Tónomine*. Cit in: YAMADA, Patricie. Bodhisattva as Warrior God The Curious Case of Shōgun Jizō. In: *Japanese Religions*. Str. 27.

věnovali meditacím spojeným s mandalou *taizókai*⁹³, která se podrobně zabývá právě bódhisattvou Džizóem. Všechny tyto skutečnosti by mohly být živnou půdou pro vznik nového božstva, jež má svůj původ v milosrdném bódhisattvovi Džizóovi, ale zároveň je v něm obsažen citelný válečnický rozměr. Jak si ale následně ukážeme, není úplně jisté, zda víra v Šóguna Džizóa v tomto chrámu vznikla nebo zdali přišla odjinud.

Podle legendy o založení chrámu Kijomizudera (清水寺)⁹⁴ se počátek uctívání Šóguna Džizóa, jakožto boha souvisejícího s bojem a válkou, datuje až do období Heian. Legenda vypráví příběh *seii taišóguna* Sakanoue no Tamuramara, který se o vybudování Kijomizudery významně zasloužil. Mnich Enčin (円珍, 814–891), který byl druhým ze zakladatelů, vyjádřil Sakanoueovi vděčnost tím, že pro něj vyřezal ze dřeva dvě sošky. Jedna představovala Bišamontena a druhá bódhisattvu Džizóa. K těmto soškám se poté Enčin modlil za to, aby Sakanoue no Tamuramaro zvítězil při svém tažení proti kmenům *Emiši*. Legenda dále vypráví, že když byl Sakanoue obklopen nepřáteli, znenadání se na bojišti zjevil mnich a stará žena. Mnich začal ihned odrážet nepřátelské šípy a stará žena tyto odražené šípy sbírala a střílela je zpět po nepřátelských vojácích. Po dlouhé bitvě se nakonec podařilo jednotkám Sakanoue no Tamuramara zvítězit a sám generál si následně uvědomil, že mnich a stařena byli ve skutečnosti Bišamonten a Džizó v přestrojení. Po návratu do Kijomizudery nechal na jejich počest v tomto chrámu vybudovat dvě sochy. Jedna z nich představuje Bišamontena a druhá je bódhisattva Džizó vybavený mečem a oblečený do brnění, jedná se tedy o jeho válečnou variantu, Šóguna Džizóa.⁹⁵

Jak už je nám známo z předchozí kapitoly, Sakanoue no Tamuramaro byl poměrně oddaný věřící v Bišamontena a to, že byl zachráněn právě tímto bohem, odpovídá tomu, co jsme o něm sdělili výše. Zajímavé ovšem je, že v legendě po Bišamontenově boku vystupuje i Šógun Džizó. Existuje možnost, že bódhisattva Džizó začal být vnímán jako bůh války právě kvůli této legendě z Kijomizudery. Jinými slovy, díky roli, kterou Džizó v legendě sehrál po boku boha války Bišamontena, se na něj přenesly atributy, které byly do té doby spojovány s jinými válečnými božstvy.

⁹³ Dvě důležité mandaly ezoterického buddhismu jsou známé jako Mandala mateřského lúna (*taizókai mandara*, 胎藏界曼荼羅) a Diamantová mandala (*kongókai mandara* 金剛界曼荼羅).

⁹⁴ Chrám Kijomizudera (oficiální název zní Otowasan Kijomizudera 音羽山清水寺) se nachází ve východní části Kjóta. Původně tento chrám patřil škole Hossó, ale v současnosti je nezávislý.

⁹⁵ Treasures of Kiyomizu. *Feel Kiyomizu* [online]. Kyoto: Kiyomizu-dera [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://feel.kiyomizudera.or.jp/read/story02/03/>

Yamada ovšem poukazuje na to, že legenda o Šógunovi Džizóovi, která pochází ze spisu *Zápisky éry Genkó*⁹⁶, není dostatečně spolehlivá. Její argumenty spočívají v tom, že dřívější historické záznamy z doby založení Kijomizudery, například historický spis *Krátké zápisky z Japonska*⁹⁷, příběh Bišamontena a Šóguna Džizóa vůbec nezmiňují. Na druhou stranu *Historické zápisky o vybudování Kijomizudery*⁹⁸ alespoň zmiňují existenci sochy Šóguna Džizóa a *Kondžaku monogatari* zase obsahuje příběh, kde vystupuje bódhisattva Džizó sbírající šípy.⁹⁹

S jistotou tedy nedokážeme určit přesný počátek kultu Šóguna Džizóa, ale lze říci, že víra v toto božstvo vznikala někdy v období mezi vybudováním Kijomizudery a zmínkou o uctívání Šóguna Džizóa v chrámu Tónorakuin. Dostáváme se tedy k rozmezí let 798 až 1197.

V období Kamakura se víra v Šóguna Džizóa omezovala na hlavní město Kjóta a jeho okolí. Střediskem této víry pak byla hora Atago¹⁰⁰, která byla společně s horou Hiei považována za takzvaný *kimon* (鬼門), horskou bránu, která střežila hlavní město před zlem z „nebezpečného směru“¹⁰¹. V této době patřili ke kultu Šóguna Džizóa na hoře Atago především *jamabuši* a poustevníci, co se věnovali ezoterické praxi hluboko v horách.¹⁰²

Je pravděpodobné, že právě tito poustevníci byli původně mniši z velkých chrámových středisek, jako je Enrjakudži. Avšak život v chrámech prosycených korupcí je znechutil natolik, že dali raději přednost životu v poustevně uprostřed hor. Stejně jako v případě Marišitenovy víry mohli i tito bývalí mniši předat své znalosti ezoterického buddhismu a kultu Šóguna Džizóa *jamabušiům*, žijícím v horách, a tím pomoci upevnit pozici tohoto božstva, jakožto boha strážce hory Atago, potažmo celého Kjóta. Jde však o pouhou domněnku, pro kterou neexistuje jiný důkaz než podobnost s přenosem jiných bohů ezoterického buddhismu do šugenda.

K nárůstu počtu věřících v Šóguna Džizóa mezi japonskými válečníky došlo až v období Muromači. Mezi hlavní propagátory této víry pak patřil zejména šógun

⁹⁶ *Genkó šakušo* (元亨積書, 1332).

⁹⁷ *Fusó rjakkí* (扶桑略記, 1094).

⁹⁸ *Kijomizudera konrjú-ki* (清水寺建立記, 1207).

⁹⁹ YAMADA, Patricie. Bodhisattva as Warrior God The Curious Case of Shōgun Jizō. In: *Japanese Religions*. Str. 29.

¹⁰⁰ *Atagosan* (愛宕山) je hora ležící na severovýchod od Kjóta.

¹⁰¹ Myšlenka o zlu, které je spojeno s určitým světovým směrem (severovýchod), pochází z taoistického učení.

¹⁰² YAMADA, Patricie. Bodhisattva as Warrior God The Curious Case of Shōgun Jizō. In: *Japanese Religions*. Str. 31.

Ašikaga Takaudži. Díky němu se tato víra rozšířila mezi jeho generály a postupně i mezi obyčejné bojovníky. Příkladem Takaudžiho se chopili i jeho následníci a rod Ašikaga se tak výrazně přičinil o zpopularizování kultu Šóguna Džizóa. Nekončící válečné konflikty v období Sengoku k oblíbenosti kultu Šóguna Džizóa silně přispěly. Jak si vysvětlíme v následující podkapitole, hned několik známých *daimjóů* z tohoto období, například Date Masamune (伊達政宗, 1579–1636), patřilo mezi aktivní příznivce Šóguna Džizóa.

Na rozdíl od jiných v této práci zmíněných božstev neztratil Šógun Džizó s příchodem období Edo své věřící tak rychle. Hlavním důvodem, proč jeho kult vydržel déle než ostatní, bylo, že šógun Tokugawa Iejasu nechal postavit v Edu svatyni Šóguna Džizóa, po vzoru svatyní na hoře Atago. Tato svatyně se jmenuje Atago džindža a stojí dokonce na kopci, který nese jméno podle hory Atago v Kjótu. Tuto svatyni měl pod svou správou chrám Enpukudži¹⁰³ (円幅寺). Díky přesunutí svatyně do Eda získal Šógun Džizó mnoho věřících i mezi válečníky z oblasti Kantó, a proto se jeho kult těšil značné popularitě až do druhé poloviny období Edo. Následně však na sebe vzal podobu božstva chránícího před požáry. Důvod, proč se tak stalo, je ten, že na hoře Atago v Kjótu je šintoistická svatyně, kde se uctívá božstvo ohně Kagucuči (迦遇槌命). Víra v Šóguna Džizóa se tedy sloučila s vírou v Kagucučiho, protože v mírovém období Edo byla daleko žádanější ochrana před požáry než vítězství v bitvě.¹⁰⁴

4.2. Vliv Šóguna Džizóa na válečnickou vrstvu

Yamada¹⁰⁵ uvádí, že prvním důkazem pro tvrzení, že Šógun Džizó byl uctíván jako právoplatný bůh války a jeho kult měl na japonskou historii značný vliv, byla oficiální modlitba *ganmon*¹⁰⁶, která byla přednesena na žádost excísáře Gotoby (*Gotoba tennó* 後鳥羽天皇, 1180–1239). Záznam o této modlitbě je možné nalézt ve spisu *Denní zápisky 3. a 4. roku éry Džókjú*¹⁰⁷. V této modlitbě excísarovi zástupci žádali, aby Šógun Džizó zničil jejich nepřátele. Během éry Džókjú (1219–1222) vedla skupina obklopující excísáře Gotobu vzpouru proti rodu Hódžó, který stál u moci v šógunátní vládě. Na straně

¹⁰³ Enpukudži byl, během události oddělení buddhismu od šintoismu v období Meidži, vypálen a do současnosti se nezachoval.

¹⁰⁴ YAMADA, Patricie. Bodhisattva as Warrior God The Curious Case of Shōgun Jizō. In: *Japanese Religions*. Str. 39.

¹⁰⁵ Tamtéž, str. 29–30.

¹⁰⁶ *Ganmon* (願文) je psanou a velmi oficiální formou modlitby.

¹⁰⁷ *Džókjú sannén jonnen ničidžiki* (承久三年四年日次記, 1221–1222).

excísáře byli ozbrojenci ve službách dvorské šlechty a jednotky *sóhei* z kjótských chrámů a blízkého okolí, zatímco k rodu Hódžó se přidaly početné jednoty vazalských rodů vojenské šlechty. I přes modlitby k Šógunu Džizóovi byla Gotobova vojska poražena a vzpoura potlačena. Tato událost následně znamenala další upevnění pozic šógunátní vlády.¹⁰⁸

Fakt, že oficiální modlitba k Šógunu Džizóovi obsahovala žádost o zničení nepřítele, a ne o ochranu vlastních vojsk, jasně ukazuje na agresivní charakter, který byl tomuto božstvu přisuzován. Není tedy pochyb o tom, že se opravdu jednalo o boha válečníka a nikoliv pouze o ochranné božstvo.

O silnější vliv Šóguna Džizóa na japonské válečníky se postaral i Ašikaga Takaudži. Yamada zmiňuje, že Takaudžihovo zájem o víru v Džizóa pochází původně od jeho matky Šóši. Ta se k bódhisattvovi Džizóovi, ochránci dětí, modlila o bezpečný porod. Takaudžihovo zájem o Džizóa byl opravdu výrazný, a dokonce zašel až tak daleko, že sám sebe považoval za znovuzrozeného Džizóa. Takaudži také namaloval mnoho svitků s obrazy bódhisattvy Džizóa, mezi kterými bylo i několik obrazů Šóguna Džizóa, a nechal rovněž vytvořit velké množství soch tohoto božstva. Dokonce si s sebou na bitevní pole bral Džizóův ochranný amulet. Kromě toho byl Takaudži první z řady šógunů rodu Ašikaga, jenž vykonával obřad *Šógun Džizó hó* (将軍地蔵法)¹⁰⁹. Tento obřad měl zajistit prosperitu rodu Ašikaga a porážku jeho nepřátel.¹¹⁰

Macuo Kendži¹¹¹ ve své knize cituje slavného zenového mnicha a umělce Musóa Sósekiho (夢窓疎石, 1275–1351), který patřil mezi Takaudžihovo rádce. Musó Sóseki se o Takaudžim vyjádřil jako o muži, jehož nejlepší vlastnosti jsou „milosrdenství, štedrost a schopnost zachovat si klid v bitvě bez jakéhokoliv náznaku strachu ze smrti“.

Musóův popis Takaudžihovo vlastností až nápadně odpovídá atributům přisuzovaným Šógunu Džizóovi. Na jedné straně milosrdný a štedrý, tak jako bódhisattva, a na straně druhé nebojácný válečník. Zda měla víra v Šóguna Džizóa na válečníky podobný vliv jako víra v Marišitenu, tedy že jim pomáhala navodit stav, při kterém necítily strach ze smrti, se můžeme pouze dohadovat. Prozatím neexistuje pro podporu této teorie dostatek přímých důkazů.

¹⁰⁸ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. Praha: Svoboda, 1986. Str. 172–173.

¹⁰⁹ *Šógun džizó hó* – obřad Šóguna Džizóa.

¹¹⁰ YAMADA, Patricie. Bodhisattva as Warrior God The Curious Case of Shōgun Jizō. In: *Japanese Religions*. Str. 34.

¹¹¹ MACUO, Kendži. *Čúsei toši Kamakura wo aruku: Minamoto no Joritomo kara Uesugi Kenšin made*. Tokio: Čúó Kóronša, 1997. Str. 105.

Kult Šóguna Džizóa se mezi válečníky v období Sengoku rozšířil velmi rychle. Mezi známé věřící se řadí například již zmíněný Date Masamune, Akeči Micuhide (明智光秀, 1528–1582), Tojotomi Hidejoši (豊臣秀吉, 1536–1598), Išida Micunari (石田三成, 1560–1600) a šógun Tokugawa Iejasu. Druhý jmenovaný se údajně modlil k Šógunu Džizóovi na hoře Atago těsně předtím, než zradil a zavraždil svého pána Odu Nobunagu (1534–1582) a následně byl sám zabit Tojotomim Hidejošim v bitvě.¹¹² Sám Hidejoši se k Šógunu Džizóovi obrátil s prosbou o úspěch při tažení do Koreje¹¹³. Išida Macunari se na horu Atago vypravil s přáním zvítězit v bitvě o Sekigaharu (関ヶ原, 1600).¹¹⁴

Jak můžeme vidět, Šógun Džizó většině svých věřících štěstí nepřinesl, ale i přesto zůstal oblíbeným válečným bohem. Během období Edo, kvůli nedostatku válečných konfliktů, neexistuje mnoho záznamů o věřících v Šóguna Džizóa, a tak se další stopa jeho vlivu na válečníky objevuje až na konci 19. a na začátku 20. století. Jedná se o sochy Šóguna Džizóa, které byly vyrobeny na památku vojáků a námořníků, kteří zemřeli během válek v období moderních japonských dějin.¹¹⁵

Jak jsme již zjistili, Šógun Džizó byl natolik výrazný bůh války, že se několikrát během japonské historie právě pro tohoto boha konaly obřady s přáním zvítězit ve válce či bitvě. Víra v Šóguna Džizóa byla také podstatnou částí života rodu Ašikaga, který v Japonsku vládl více než 200 let a je tedy bez pochyb, že Šógun Džizó tak skrze své věřící ovlivnil výraznou část japonských dějin. Díky rodu Ašikaga se tato víra rozšířila také mezi další válečníky a opět jistě znamenala značnou změnu v jejich životech. V dalších letech se pak jako věřící v Šóguna Džizóa projevíly mnohé další důležité historické postavy, jejichž způsob života měl výrazný dopad na japonskou válečnickou vrstvu. Můžeme tedy říci, že víra v Šóguna Džizóa měla opravdu podstatný vliv na válečnickou vrstvu v Japonsku.

¹¹² Atagosan to atagošinkó. *Kjóto atago kenkjú kai* [online]. Kjóto: Kjóto atago kenkjú kai [cit. 2016-04-06]. Dostupné z: <http://www.kyotoatago.org/atagosan/atagoyama.html>

¹¹³ Tažení do Koreje proběhlo v roce 1592. Hidejoši se snažil uskutečnit své smělé dobovačné plány a proniknout přes Koreu až do Číny. Zpočátku jeho vojska postupovala Koreou poměrně snadno, ale brzy narazil na silný odpor, jak ze strany Korejců, tak i čínské dynastie Ming. Po řadě porážek musela jeho vojska roku 1593 ustoupit zpět do Japonska. Hidejoši se ale pokusil o invazi do Koreje znovu a to v roce 1597. Situace se opět nevyvíjela moc dobře, ale toho se už Hidejoši nedožil. Japonská armáda se opět stáhla z Koreje zpět do Japonska.

¹¹⁴ YAMADA, Patricie. Bodhisattva as Warrior God The Curious Case of Shōgun Jizō. In: *Japanese Religions*. Str. 34–35.

¹¹⁵ Tamtéž, str. 44.

5. Fudó mjóó 不動明王

Fudó mjóó je v sanskrtu znám jako Acala Nátha a patří mezi Pět králů moudrosti¹¹⁶. Fudó mjóó se také často považuje za variantu božstva, které je známé jako Dainiči Njorai (大日如来)¹¹⁷. V japonském buddhismu se jedná o populární božstvo, které je spojováno s mnoha školami, ale nejtěsněji je provázáno s ezoterickým buddhismem. Je také důležité zmínit, že Fudó mjóó má mnoho svých stoupců v řadách *šugendžů*, a tak je možné najít jeho sochy poblíž vodopádů v horách anebo v jeskyních v blízkosti pro šugendó posvátných míst. Na rozdíl od božstev zmíněných v předchozích kapitolách je uctívání Fudó mjóóa v Japonsku stále velmi běžnou záležitostí a narazit zde na chrámy zasvěcené tomuto bohu není nic neobvyklého.

Vzhled, který je tomuto božstvu přisuzován, je na první pohled poněkud děsivý. Svoji tmavě modrou, popřípadě černou, kůži a zuřivým výrazem připomíná démona. V pravé ruce třímá meč, kterým trestá hříšníky, a v levé posvátný provaz určený k spoutání zla. Většinou je zobrazován sedící nebo stojící na velkém balvanu, obklopený zlo spalujícími plameny.¹¹⁸

Podobně jako Bišamonten i Fudó mjóó je v Japonsku považován za ochránce buddhistického učení. Jeho děsivý zjev mu slouží k zastrašení všech těch, kteří by chtěli opustit nebo znesvětit Buddhovo učení a věří se, že svým mečem dokáže zničit zlo, které sídlí v lidech.

5.1. Historický vývoj víry ve Fudó mjóóa

Počátek uctívání Fudó mjóóa v Japonsku můžeme vidět v období Heian. Dva důležité mniši japonského buddhismu Kúkai a Saičó si sebou ze svých studijních cest do Číny¹¹⁹ zpět do Japonska přivezli mnoho materiálů s informacemi o ezoterickém buddhismu.¹²⁰

Předpokládá se tedy, že víra ve Fudó mjóóa, která byla v Číně silně spojená právě s ezoterickým buddhismem, se díky těmto dvěma mnichům přenesla společně se školou

¹¹⁶ Mezi Pět králů moudrosti, japonsky *mjóó* (明王), patří ještě Daiitoku mjóó (大威徳明王), Gozanze mjóó (降三世明王), Gundari mjóó (軍荼利明王) a Kongo Jaša mjóó (金剛夜叉明王). V buddhismu jsou králové moudrosti v postavení až za buddhy a bódhisattvy.

¹¹⁷ V indickém buddhismu je to buddha Vairočána. Je to jeden z pěti transcendentních buddhů a v Japonsku je důležitý především v učení školy Šingon.

¹¹⁸ GETTY, Alice. *The gods of northern Buddhism: their history and iconography*. Str. 33.

¹¹⁹ Do Číny odpluly v roce 804. Společně s nimi cestoval i Saičóův žák, mnich Gišin.

¹²⁰ MASON, Richard a CAIGER, John. *Dějiny Japonska: nové, přepracované vydání*. Praha: Fighters Publications, 2007. Str. 98–106.

Šingon a Tendai i do Japonska. Centry této víry se zde staly už výše zmíněn chrám Enryakudži na hoře Hiei a také hora Kója. Jak jsme se již přesvědčili i na příkladech v předchozích kapitolách, v období Heian se buddhismus i kulty jednotlivých božstev omezovaly pouze na mnichy a šlechtu. Víra ve Fudó mjóóa tedy byla zpočátku velmi minoritní záležitostí, která se týkala pouze určité privilegované skupiny věřících.

Mezi slavné věřící Fudó mjóóa v tomto brzkém období patřil například významný šlechtický rod Fudžiwara nebo představitel mocného rodu provinční šlechty Taira no Kijomori (平清盛, 1118–1181). Kijomoriho zájem o Fudó mjóóa pramenil ze snahy napodobit život, zvyky a kulturu císařského dvora, protože byl, jakožto člen provinční šlechty, často považován za obhroublého válečníka s nedostatkem potřebného vychování.

A opět, stejně jako v předchozích případech, i u víry ve Fudó mjóóa došlo k přenesení kultu tohoto božstva mezi *jamabušie*, a to díky mnichům, kteří opouštěli velké chrámy a volili místo nich raději poustevnický život v neprostupných horách.

Dle Watanabeho¹²¹ si kult Fudó mjóóa v šugendu vybudoval obzvláště silnou pozici a toto božstvo se tak stalo v mnoha komunitách *jamabušiū* hlavním objektem jejich uctívání¹²². *Jamabuši* často opouštěli své horské samoty a scházeli dolů z hor, kde využívali svých schopností jako léčitelé a duchovní rádci. Během své léčitelské praxe mnohdy využívali rituály a modlitby, během kterých se dovolávali pomoci a propůjčení síly Fudó mjóóa. Díky tomu se podařilo velmi účinně prosadit víru v tohoto boha i mezi prostým lidem.

V období Kamakura již měl Fudó mjóó mnoho svých věřících, jak ve vyšší společnosti, tak i mezi prostým lidem. Členové vojenské vrstvy, kteří se v období Kamakura dostali k moci, přišli do styku s touto vírou samozřejmě také a i mezi nimi si získala velké množství nových věřících.

Následující období japonské historie se nesla ve stejném duchu. Fudó mjóó na své popularitě neztratil ani během válečného období Sengoku ani v navazujícím období dlouhého míru za vlády šógunátu Tokugawa, v období Edo. Situace byla spíše opačná, kdy bylo tomuto bohu zasvěcováno velké množství chrámů a tato místa pak navštěvovala celá procesí věřících. Za všechny můžeme jmenovat Naritasan Šinšódži (成田山新勝寺), chrám školy Šingon ve městě Narita v prefektuře Čiba, který je podle statistiky z roku

¹²¹ ŠÓKÓ, Watanabe. *Fudó mjóó*. Tokio: Iwanami šoten, 2013. Str. 47.

¹²² Japonsky tzv. *honzon* (本尊).

2006 na druhém místě ze všech chrámů v Japonsku¹²³, co se týče počtu návštěvníků, kteří zde přicházejí přivítat Nový rok¹²⁴. Fudó mjóó je tedy i v současnosti, společně s bódhisattvou Džizóem a bódhisattvou Kannon, jedním z nejvíce oblíbených buddhistických božstev v Japonsku.

5.2. Fudó mjóóův vliv na válečnickou vrstvu

Určit u Fudó mjóóa, zda bohem války je či není, je poměrně problematické. V průběhu japonské historie byl Fudó mjóó vnímán zejména ve své původní roli jako ochránce buddhismu. Jak si ale nyní ukážeme, ochranné božstvo má k božstvu válečnému mnohdy velmi blízko.

Prvním, a dle všeho nejpodstatnějším, důvodem, proč se mezi válečníky víra ve Fudó mjóóa stala oblíbenou, je způsob, jakým je toto božstvo zobrazováno. Není problém představit si, že svalnatý a agresivně vyhlížející obr, který v ruce třímá meč, si u válečníků získá respekt. Z praktického hlediska je pro válečníka zvyklého na násilí a agresivitu mnohem jednodušší uctívat takového boha pro jeho vzhled než kvůli propracované filozofii či složitým ezoterickým obřadům. Fudó mjóó tedy představoval idol silného válečníka, o jehož dosažení mohli jeho věřící usilovat. Důkazem pro toto tvrzení jsou, do současnosti zachované, zbraně a brnění s vyobrazením tohoto boha (viz *Obr. 1: Fudó mjóó vyobrazený na brnění z období Kamakura.*)

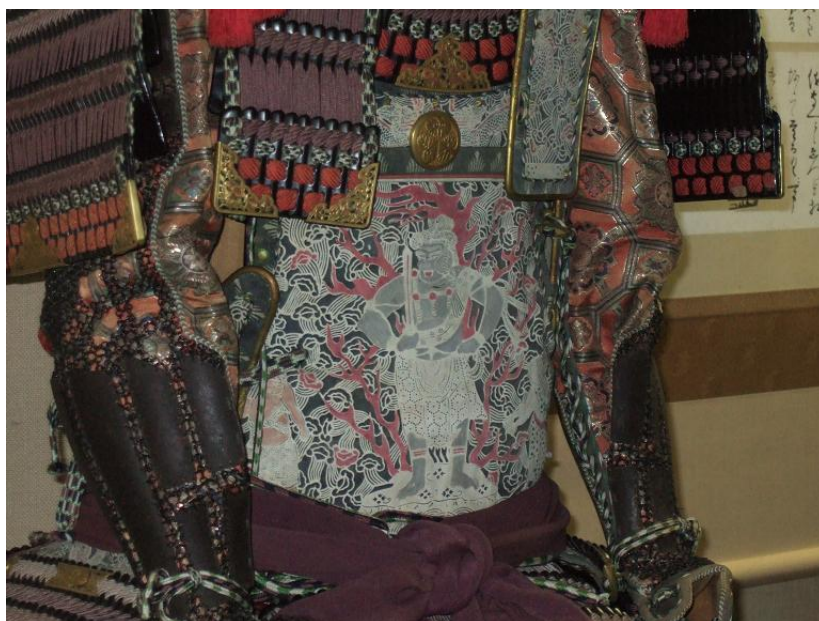
Nyní si na dvou legendách uvedeme praktické příklady víry ve Fudó mjóóa. První legenda vypráví příběh mnicha Kúkaie, který se lodí vracel z Číny do Japonska. Během plavby se loď dostala do silné bouře a hrozilo jí ztroskotání. Kúkai se začal modlit k Fudó mjóóovi a ten jeho prosby vyslyšel. Zjevil se a svým mečem rozseknul největší vlny, které loď ohrožovaly. Díky tomuto božskému zásahu byl Kúkai s celou posádkou zachráněn a bezpečně dorazil do přístavu. V pozdějších letech se pak na hoře Kója začala uctívat podoba Fudó mjóóa jménem Vlny rozsekávající Fudó mjóó (*Nami kiri Fudó mjóó 波切不動明王*). Tomuto božstvu je pak přisuzován statut boha ochránce národa (*kokka čingo, 国家鎮護*).¹²⁵

¹²³ Na prvním místě je obvykle svatyně Meidži džingú ve čtvrti Šibuja v Tokiu.

¹²⁴ 2007 nen hacumóde tokušú. *JYO Džó hoku kógjó* [online]. Jokohama: JYOHOKU KOGYO, 2006 [cit. 2016-04-29]. Dostupné z: http://www.jyohoku.co.jp/merumaga/2006_12/pdf/hatsumoude.pdf.

¹²⁵ Namikiri Fudó mjóósama to wa. *Namikiri dódžó* [online]. Kagošima: Šingon Šintó Namikiri dódžó [cit. 2016-04-06]. Dostupné z: <http://www.namikiri.net/?page=menu2>

To, že legenda popisuje, jak Fudó mjóó zachránil Kúkaie, samo o sobě důkazem Fudó mjóóova vlivu na válečníky není, ale důležité je, že tato legenda zmiňuje Fudó mjóóa jakožto boha ochránce, ať už jednotlivců anebo národa.

Obr. 2: Fudó mjóó vyobrazený na brnění z období Kamakura.

(zdroj: exotic-japan.up.seesaa.net//media/img_20060514T061747176.JPG)

Další legenda se týká povstání, které vedl Taira no Masakado (平将門, 903–940). Toto povstání začalo v nížině Kantó v roce 935 a jeho příčinou byla Masakadova nechuť platit centrální vládě příliš vysoké daně. Zpočátku se boje omezily jen na výpady proti provinciálním úřadům, ale když v roce 939 vypálil Masakado a jeho armáda provinční velitelství, musela centrální vláda v Kjótu zasáhnout. Než však císařské síly začaly jednat, Masakado už stihl uchvátit další provincie v Kantó a vyhlásit tuto oblast za své území, kterému se rozhodl vládnout jako Nový císař (*šinnó* 新皇). Reakce centrální vlády byla taková, že nechali vykonat oficiální buddhistický obřad a následně vyslali do oblasti Kantó několik vojevůdců, aby povstání potlačili.¹²⁶

Pro tuto práci je důležitý zejména zmíněný obřad. Podle legendy chrámu Naritasan Šinšódži byl tímto úkolem pověřen mnich Kančo (寛朝, 916–998). Kančo byl původně mnichem školy Šingon, ale na základě císařova přání vykonat obřad pro ukončení Masakadova povstání z Kjóta odešel a vzal sebou Fudó mjóóovu sochu, kterou údajně vytvořil sám Kúkai. Tuto sochu převezl lodí do míst dnešní prefektury Čiba

¹²⁶ TAKEUCHI, Rizō. The Rise of the Warriors. In: SHIVELY, Donald H. a McCULLOUGH, William H. (Eds.) *The Cambridge history of Japan*. Vol. 2. Heian Japan. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. Str. 654–655

v nížině Kantó. Zde vykonal obřad *goma* a 21 dní se modlil k Fudó mjóóovi, aby byla Masakadova vojska poražena. Poslední den modliteb byl v bitvě Masakado opravdu poražen a Kančo se po splnění misi chystal navrátit zpět do Kjóta. Avšak Fudó mjóóova socha podivně ztěžkla a nebylo možno s ní pohnout. Kančo se proto rozhodl, že se do hlavního města nevrátí a místo toho na onom místě vybudoval chrám Naritasan Šinšódži, kde se stal Fudó mjóó hlavním božstvem.¹²⁷

Jak můžeme v tomto příběhu vidět, božstvu Fudó mjóó je přisuzována poněkud jiná role než v předchozí legendě o Kúkaiovi, vracejícím se z Číny. Kančo se k tomuto bohu modlil s přáním, aby byl Masakado poražen. Už se nejedná o ochranu, ale o žádost k útoku či pomoci v bitvě. V této legendě je tedy Fudó mjóóovi přisuzováno postavení boha války.

Dalším obdobím dějin, kdy se bůh Fudó mjóó projevil jako válečník, byla první mongolská invaze do Japonska, ke které došlo v období Kamakura, konkrétně v roce 1274. V chrámech celého Japonska se vykonávaly obřady pro Fudó mjóóovi za to, aby byla mongolská invazní vojska odražena. Následný tajfun, který je Japonci označován jako *kamikaze* (神風), tedy božský vítr, zničil mongolské invazní loďstvo a věří se, že se tak stalo právě díky Fudó mjóóovi.¹²⁸

Tato legenda ukazuje Fudó mjóóa jako velmi mocného boha. Je zde zobrazen jakožto ochránce národa, ale zároveň i jako bůh, který dokáže zničit nepřítele. Zároveň tato legenda napovídá, jak moc byl Fudó mjóó oblíbený mezi jeho věřícími.

Dle Watanabeho¹²⁹ patřili mezi velké věřící Fudó mjóóa například Taira no Kijomori, Hódžó Takatoki (北条孝時, 1303–1333) nebo šógun Ašikaga Takaudži. Yamada¹³⁰ pak tvrdí, že důležitý člen tohoto kultu byl i Uesugi Kenšin.

Víra ve Fudó mjóóa byla s japonskými válečníky spjata velmi silně. Ať už se jedná o zobrazování tohoto božstva na zbraních či brněních nebo o modlitby a rituály, vykonávané s přáním porazit nepřítele. Mezi věřícími v tohoto boha byli i lidé, kteří silně ovlivnili tok japonských dějin a tyto osoby samotné byly dozajista ovlivněny i svou osobní vírou.

¹²⁷ Naritasan no hadžimari. *Daihonsan Naritasan* [online]. Čiba: Naritasan Šinšódži, 2012 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://www.naritasan.or.jp/about/hajimari.html>.

¹²⁸ Hówa. *Saikódži* [online]. Čiba: Sótóšú Masaki Saikódži, ©2005-2012 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.saikoji.net/houwa/houwa1102.html>.

¹²⁹ ŠÓKÓ, Watanabe. *Fudó mjóó*. Str. 48.

¹³⁰ YAMADA, Patricie. Bodhisattva as Warrior God The Curious Case of Shōgun Jizō. In: *Japanese Religions*. Str. 34.

Závěr

V této práci byla představena čtyři válečná božstva japonského buddhismu a jejich vliv na válečnickou vrstvu. Na základě informací, které zde byly nastíněny, můžeme rozdělit tyto bohy do dvou skupin. První skupinou jsou bohové, kteří byli už před příchodem do Japonska považováni za bohy války a jako takoví byli oblíbení převážně u válečníků. Jsou jimi Marišiten a Bišamonten. Druhou skupinu pak tvoří božstva, která primárně za válečné bohy považována nebyla, ale pod specifickými vlivy se tito bohové v Japonsku změnili a získali si tak věřící i mezi válečníky. Do této skupiny můžeme zařadit Šóguna Džizóa a Fudó mjóóa. Existuje samozřejmě i jiný způsob, podle čeho bychom mohli tyto bohy rozdělit a tím je dělení na základě toho, jak se jejich kultu udržely do současnosti. Bišamonten a Fudó mjóó jsou i dnes velmi oblíbenými bohy, kdežto víra v Marišitenu a Šóguna Džizóa na oblíbenosti ztratila a dnes se jedná o velmi minoritní božstva.

Důvod, proč jsou Bišamonten a Fudó mjóó stále velmi populárními božstvy, spočívá především ve schopnosti jejich kultu adaptovat se novým podmínkám. Bišamonten se stal jedním ze Sedmi bohů štěstí a získal si tím mnoho věřících i mezi obyčejným lidem. Jakožto bůžek štěstí se tak vyhnul ztrátě věřících, kterou pro ostatní bohy války znamenalo mírové období Edo. Víra ve Fudó mjóóa měla velmi podobný průběh, protože se vlivem aktivit *jamabušiů* dostala i do lidové víry, díky čemuž si zachoval Fudó mjóó svou popularitu až dodnes. Fudó mjóó nebyl nikdy považován za striktně válečné božstvo, ale spíše za boha ochránce buddhismu a všech, kteří toto učení následují. Díky takovéto široké charakteristice si jeho věřící mohli vybrat takový důvod pro jeho uctívání, který odpovídal jejich osobním potřebám a zároveň potřebám doby. Někdy bylo nutné, aby se Fudó mjóó stal bohem války, jindy byl naopak potřebnější coby božstvo ochranné. Tato variabilita zajistila přežití kultu božstva Fudó mjóó až do současnosti.

Když v období Edo vymizely válečné konflikty, pokoušely se o jisté přizpůsobení nové situaci i kulty Marišitenu a Šóguna Džizóa. V současnosti je víra v Marišitenu koncipovaná jako vzpomínka na kdysi populárního boha války. Lidé se k němu modlí s přáními jako je zachování zdraví, ochrana před dopravní nehodou nebo prosperita domácnosti. Toto jsou poměrně obecná přání, která se v dnešní době pojí s velkým množstvím božstev a Marišiten tedy v současnosti nemá oproti více populárním bohům mnoho, co by mohl nabídnout. Jeho kult je dnes tedy spíše neznámý. Jakožto bůh války

se pak uchoval v některých školách starých bojových uměních, ale ze se jedná o již velké vzdálení od hlavního proudu buddhistické víry.

Kult Šóguna Džizóa se rovněž snažil udržet se naživu pomocí transformace z boha války na boha ochránce. V jeho případě tomu napomohlo jeho propojení s šintoistickým Kagucučim, božstvem hory Atago. Popularita božstva ochraňujícího před ohněm však výrazně předčila popularitu Šóguna Džizóa jakožto boha války a nakonec v této sloučené dvojici převzalo hlavní roli ono šintoistické božstvo ohně Kagucuči. Šógunu Džizóovi tedy zbyl polozapomenutý úděl boha válečníků.

U všech čtyř božstev, která byla v této práci představena, můžeme nalézt i mnoho společných prvků. U všech bohů je patrný zejména silný vliv ezoterického buddhismu a posléze i šugenda. Podobný je i počáteční historický vývoj víry v tyto jednotlivá božstva. Božstva ezoterického buddhismu totiž byla v počátcích japonské historie přístupná pouze omezenému kruhu věřících, kteří se rekrutovali výhradně z vyšších společenských vrstev. V pozdním období Heian ale byli tito bohové přeneseni za pomoci mnichů, kteří hledali klidný život v horách, daleko od světské společnosti mezi *jamabušie* a ti dále představovali víru v tyto bohy prostému lidu anebo válečnické vrstvě.

Velmi zajímavá je i skutečnost, že se jména důležitých věřících jednotlivých bohů často opakují. Například Uesugi Kenšin, který o sobě tvrdil, že je Bišamontenovo převtělení, se také modlil k Šógunu Džizóovi. Šógun Ašikaga Takaudži byl aktivním věřícím dokonce tří božstev a to Šóguna Džizóa, Marišitena a Fudó mjóóa. Můžeme tedy vidět, že válečníci nelimitovali svoji víru na jedno jediné božstvo války, ale bez problémů vzývali takových božstev hned několik.

Co se týče vlivu bohů války na válečnickou vrstvu, nejvíce důkazů tohoto vlivu na válečníky můžeme vidět u Marišitena. Nejen, že měl mezi válečníky mnoho věřících, ale víra těchto válečníků se projevovala i v jejich praktickém životě. Modlitby a obřady jim dodávaly podobné psychologické a fyzické výhody jako zenový buddhismus. U ostatních bohů nám bohužel takto konkrétní důkazy jejich vlivu na život válečníků chybí.

Téma bohů války v japonském buddhismu je velmi komplexní a zajímavé. Zejména praktické stránky víry v tyto božstva, rituály a obřady by si zasloužily další, podrobnější výzkum.

Resumé

This bachelor thesis is focused on the four gods of war in the Japanese Buddhist Pantheon and on their influence on the warrior class. In the first part of this thesis, there is a brief history of Japanese Buddhism and also an explanation of terms like Zen Buddhism, esoteric Buddhism and Shugendō. The next part deals mainly with an introduction of each god of war and their relation to the warrior class. The conclusion of this thesis contains comparison of the four gods of war and their cults and also tries to evaluate if the gods of war had an influence on the warrior class.

Key words: Japanese Buddhism, gods of war, warrior class, Marishiten, Bishamonten, Shōgun Jizō. Fudō-myōō

Seznam pramenů a literatury

Knihy

AMDUR, Ellis. *Old School: Essays on Japanese Martial Traditions*. Freelance Academy Press, 2015.

EARHART, Byron H. *Náboženství Japonska: mnoho tradic na jedné svaté cestě*. V čes. jaz. vyd. 2. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-000-1.

GETTY, Alice. *The Gods of Northern Buddhism: Their History and Iconography*. Oxford: Oxford University Press, 1914. ISBN 0486255751.

HALL, David A. *Marishiten: Buddhism and the Warrior Goddess*. University of California, Berkeley, 1990.

MITSUSADA, Inoue. The Century of Reform.
In: HALL, Whitney J. (Ed.). *The Cambridge History of Japan*. Vol. 1. Ancient Japan. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. ISBN 0521657288.

HAŠIKAWA, Tadasu. *Kuramadera ši*.
Kjóto: Kuramasan kaihi džimukjoku šuppanbu, 1926.

HORI, Ichiro. *Folk Religion in Japan: Continuity and Change*. University of Chicago Press, 1974.

KUROITA, Kacumi (Ed.). *Kokuši taikai dai 10 maki: Kugjó bunin čúhen*. Tokio: Jošikawa Kóbunkan, 2000. ISBN 4642003568.

MASON, Richard a CAIGER, John. *Dějiny Japonska: nové, přepracované vydání*. Praha: Fighters Publications, 2007. ISBN 978-80-86977-13-3.

MATSUO, Kenji. *A History of Japanese Buddhism*. U. K.: Global Oriental, 2007. ISBN 978-1905246595.

MOL, Serge. *Classical Weaponry of Japan: Special Weapons and Tactics of the Martial Arts*. Tokyo: Kodansha International, 2003. ISBN 4770029411.

ŌSUMI, Kazuo. Buddhism in Kamakura Period.
In: YAMAMURA, Kōzō (Ed.). *The Cambridge History of Japan*. Vol. 3 Medieval Japan. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. ISBN 0-521-22354-7.

REISCHAUER, Edwin O. a CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: Lidové noviny, 2000.

YAMADA, Patricie. Bodhisattva as Warrior God The Curious Case of Shōgun Jizō.
In: *Japanese Religions*. Kyoto: Center for the Study of Japanese Religions, 2009.

ŠÓKÓ, Watanabe. *Fudó mjóó*. Tokio: Iwanami šoten, 2013. ISBN 9784006002855.

WEINSTEIN, Stanley. Aristocratic Buddhism.

In: SHIVELY, Donald H. a McCULLOUGH, William H. (Eds.). *The Cambridge History of Japan*. Vol. 2. Heian Japan. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. ISBN 0521657288.

Internetové zdroje

- Kenkjó Mikjó Šugendó. *Tendai džimon šú* [online]. Ócu: Tendai Jimon sect, 2005 [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://www.tendai-jimon.jp/trainee/index.html#3>.
- Marišiten. *Marišiten Tokudaidži* [online]. Tokio, 2013 [cit. 2016-01-03]. Dostupné z: <http://www.marishiten-tokudaiji.com/page04.php>.
- Heihó Taiša-rjú oboegaki. *Heihó Taiša-rjú Rjúsenkan* [online]. Jacuširo, Kumamoto [cit. 2016-01-23]. Dostupné z: <http://www.happydrop.net/taisharyu/column.html#タイ捨流と摩利支天>.
- Šitennódži no rekiši. *Šitennódži* [online]. Ósaka, 2011 [cit. 2016-01-15]. Dostupné z: <http://www.shitennoji.or.jp/history.html>.
- Kurama-dera rekiši. *Sóhonzan Kuramadera* [online]. Kjóto: Kuramadera, 2015 [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: <http://www.kuramadera.or.jp/rekish.html>.
- Šigisan - Čógosonšidži to wa. *Šigisan* [online]. Nara: Šigisan Čógosonšidži [cit. 2016-02-21]. Dostupné z: <http://www.sigisan.or.jp/about.html>.
- 96 šiki sórin sókóša. *Ministry of Defense* [online]. Tokio: Bóei šó, 2015 [cit. 2015-06-08]. Dostupné z: <http://www.mod.go.jp/pco/niiyata/HP/01-data/mokei/mokei-b/mokei-b20.pdf>.
- Treasures of Kiyomizu. *Feel Kiyomizu* [online]. Kyoto: Kiyomizu-dera [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://feel.kiyomizudera.or.jp/read/story02/03/>.
- Atagosan to atagošinkó. *Kjóto atago kenkjúkai* [online]. Kjóto: Kjóto atago kenkjúkai [cit. 2016-04-06]. Dostupné z: <http://www.kyotoatago.org/atagosan/atagoyama.html>.
- 2007 nen hacumóde tokušú. *JYO Džó hoku kógjó* [online]. Jokohama: JYOHOKU KOGYO, 2006 [cit. 2016-04-29]. Dostupné z: http://www.jyohoku.co.jp/merumaga/2006_12/pdf/hatsumoude.pdf.
- Namikiri Fudó mjóósama to wa. *Namikiri dódžó* [online]. Kagošima: Šingon Šintó Namikiri dódžó [cit. 2016-04-06]. Dostupné z: <http://www.namikiri.net/?page=menu2>.
- Naritasan no hadžimari. *Daihonsan Naritasan* [online]. Čiba: Naritasan Šinšódži, 2012 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://www.naritasan.or.jp/about/hajimari.html>.
- Hówa. *Saikódži* [online]. Čiba: Sótóšú Masaki Saikódži, ©2005-2012 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.saikoji.net/houwa/houwa1102.html>.

Seznam obrázků

<i>Obr. 1: Fudó mjóó vyobrazený na brnění z období Kamakura.....</i>	<u>41</u>
--	---------------------------